

pañcama-vilā saḥ

ā dhiṣ ṭ hā nikaḥ

śrī -caitanya-prabhumvande bā lo'pi yad-anugrahā t |
taren nā nā -mata-grā ha-vyā ptampūjā -kramā ṛṇavam ||1||

sanā tanaḥ: śrī -caitanya namaḥ | bā lo'jāḥ | pakṣ e śiśuḥ | nā nā -vidha-matāny eva grā has tair
vyāptam | pūjāyāḥ kramo vidhiḥ | vidhy-anukramo vā sa evāṛṇavas tam ||1||
--o)0(o--

śrī mad-gopā la-devasyā ṣ ṭ ā daś ā kṣ ara-yantrataḥ |
likhyate'rcā -vidhir gū ḍhaḥ **krama-dī pikayekṣ itaḥ** ||2||

sanā tanaḥ: aṣ ṭ ā daś ā kṣ ara-mantreṇa yo'rcā -vidhiḥ pūjā -prakāraḥ sa likhyate | yadyapi
daś ā kṣ arā dināpi pūjā -vidhau bhedo nāsti, tathāpi nyāsā di-bhedāpekṣ ayā, tathā likhitam |
gū ḍho'pi **krama-dī pikayā** śrī -keśavā cārya-viracitayā ī kṣ itaḥ darś itaḥ san | ataḥ krama-
dī pikoktānusāreṇa lekhyā iti bhāvaḥ ||2||
--o)0(o--

ā gamoktena mā rgeṇa bhagavā n brā hmaṇair api |
sadaiva pūjyo'to lekhyāḥ prā ya ā gamiko vidhiḥ ||3||

tathā ca **viṣ ṇu-yā male**—

kṛ te ś ruty-ukta-mā rgaḥ syā t tretā yā msmṛ ti-bhā vitaḥ |
dvā pare tu purā ṇoktaḥ kalā v ā gama-sambhavaḥ ||4||
aś uddhā ḥ ś ū drā kalpā hi brā hmaṇā ḥ kali-sambhavā ḥ |
teṣ ā m ā gama-mā rgeṇa ś uddhir na ś rauta-vartmanā ||5||

sanā tanaḥ: teṣ ā m ā gama-mā rgeṇa ś rauta-vartmanety anena tair api ā gamika-vidhinaiva pūjā
kāryeti bhāvaḥ | tathā **caikā daś a-skandhe** [BhP 11.5.61] nā nā -tantra-vidhā nena kalāv api tathā
ś ṛ ṇu iti | tatra ś rī dhara-svā mi-pādā ḥ—nā nā -tantra-vidhā neneti kalau tantra-mā rgasya
prā dhā nyaṁ darś ayati iti ||3-5||
--o)0(o--

atha dvā ra-pūjā

śrī -kṛ ṣ ṇa-dvā ra-devebhyo dattvā pā dyā dikāmtataḥ |
gandha-puṣ pair arcayet tā n yathā -sthā namyathā -kramam ||6||

sanā tanaḥ: tān śrī -kṛ ṣ ṇa-dvāra-devān, praṇavādi-caturthy-antaindeva-nā ma namo'ntakam ity agre lekhyatvād atraivamprayogaḥ—śrī -kṛ ṣ ṇa-dvāra-devatābhyo namaḥ | anena mantreṇa pādyaṛdhyādikamdatvā gandhādibhiḥ punar viśeṣ eṇa pūjayed ity arthaḥ | evam agre'pi sa-parivārebhyaḥ śrī -kṛ ṣ ṇa-pārṣ adebhyo namaḥ ity ādi prayogo draṣ ṭ avyaḥ ||6||

--o)0(o--

dvā rā gre sa-parī vā rā n bhū-pī ṭ he kṛ ṣ ṇa-pārṣ adā n |
tad-agre garuḍamdvā rasyordhve dvā ra-ś riyamī yajet ||7||
prā g-dvā robhaya-pārś ve tu yajec caṇḍa-pracaṇḍakau |
dvā re ca dakṣ iṇe dhā ṭṛ -vidhā tā rau ca paś cime ||8||
jayamca vijayamcaiva balamprabalam uttare |
dvandva-ś astv evam abhyarcya dehalyā mvā stu-puruṣ am ||9||

sanā tanaḥ: evamsā mānyena sarveṣ ām eva pūjā-vidhir likhitaḥ | idānī mīyathā-sthānamīyathā-kramam iti yal likhitaṃ tad eva vivicya likhati—dvārāgra iti dvārābhyā m | tatrāpy ādau dvārasyāgre yat bhū-rūpamī ṭ haṃ tatra samasta-parivārān vitān śrī -kṛ ṣ ṇa-pārṣ adān yajet pūjayet | anantaramī tasya dvārasyāgre garuḍam | yadyapi dvāra-ś rīyo'rcanam prabalārcanānantaram eva **krama-dī pikāyām** uktam, tathāpi iṣ ṭ veti kṛ vā-pratyayena caṇḍādi-pūjātaḥ pūrva-kāla eveti bodhitam | tathāivaa sad-ācārāt | kimca, dvandva ity agre likhanāt, caṇḍa-pracaṇḍābhyāmmamaḥ ity evamīyugmatvena prayogo jīeyāḥ ||7-9||

--o)0(o--

dvā rā ntaḥ-pārś vayor gaigā mīyamunā mca tato'rcayet |
tat-pārś vayoḥ ś arkha-nidhīntathā padma-nidhīmyajet ||10||

sanā tanaḥ: dvārasyāntaḥ abhyantare tat-pārśva-dvaye tayor gaigā-yamunayoḥ pārśva-dvaye ||10||

--o)0(o--

gaṇeś ammandirasyā gni-koṇe durgā mca nairṭ te |
vā ṇī mvā yavya aiś ā ne kṣ etrapā lamtathā rcayet ||11||

sanā tanaḥ: āgneye koṇe gaṇeś am arcayet | tathā coktamkrama-dī pikāyām [7.103-106]—

parivārārāḥ kṛ tāḥ sarve punaḥ śrī -viṣ ṇu-pārṣ adāḥ |
dvārāgrābali-pī ṭ he'rcyāḥ pakṣ ī ndraś ca tad-agrataḥ ||
caṇḍa-pracaṇḍau prā g dhā ṭṛ -vidhā tā rau ca dakṣ iṇe |
jayaḥ sa-vijayaḥ paś cād balaḥ prabala uttare ||
ūrdhve dvāra-ś rīyamī ceṣ ṭ vā dvāry etān yugmaś o'rcayet |
pūjyo vāstu-pumānī s tatra tatra dvāḥ-pī tha-madhyataḥ ||
dvārāntaḥ-pārś vayor arcyā gaigā ca yamunā nadi |
koṇeṣ u vighnamdurgā mca vā ṇī mīkṣ etre samarcayet || iti |

--o)0(o--

dvāḥ-sākhā m āśrayan vā māmsarkocyā ṛgā ni dehalī m |
aspr̥ṣṭ vā praviśed veśma nyasyan prā g dakṣ iṇāmpadam ||12||

sanā tanaḥ: vāmāmsva-vāma-bhāga-vartinī m̄dvāra-sākhāmāśrayan ī ṣ at spr̥ṣ ad nijā ṛgā ni
sarkocya dehalī m aspr̥ṣṭ vā na laṅghayitvety arthaḥ | dakṣ iṇāmpadamprāk ādau nyasyan |
dakṣ iṇa-pāda-nyāsa-krameṇety arthaḥ | veśma śrī -bhagavan-mandiramharer gehaṁ
pravekṣyann iti pūrva-likhanāt | praviśet tan-madhyamśanaḥ pūjako gacchet ||12||
--o)0(o--

tathā ca **sāradā-tilake**—

kiñcit spr̥ṣ an vā ma-sākhā m̄dehalī m̄laṅghayan guruḥ |
arṅgamsarkocayann antaḥ praviśed dakṣ iṇā ṛghriṇā ||13||

sanā tanaḥ: gurur iti dī kṣ ā-vidhānoktaḥ ||13||
--o)0(o--

atha gr̥ ha-praveś a-mā hā tmyam

tan-mā hā tmyamca **hari-bhakti-sudhodaye**—
praviśann ālayamviṣ nor arcanārthamsubhaktimān |
na bhūyaḥ praviśan mā tuḥ kuṣ i-kārā-gr̥ ham̄sudhī ḥ ||14||

atha gr̥ hā ntaḥ-pūjā

nair̥ te vā stu-puruṣ ambrahmā ṇam api pūjayet |
ā sanastho yajet tā m̄ tā n anyatra bhagavad-gr̥ hā t ||15||

tat-pūjā mantras̄ coktaḥ—
praṇavādi-caturthy-antam̄deva-nā ma namo`ntakam |
pūjā-mantram idam̄proktam̄sarvatrārcana-karmaṇi ||16|| iti |

atha kr̥ ṣ ṇā gratas̄ tiṣṭ han kr̥ tvā dig-bandhanam̄kṣ ipet |
puṣ pā kṣ atā n samastā su dikṣ u tatrokta-mantrataḥ ||17||

atha pūjā rthā sanam

tataś cā sana-mantreṇā bhimantryā bhyarcya cā sanam |
tasminn upaviś et padmā sanena svastikena vā ||18||
tatra kr̥ ṣ ṇā rcaḥ prā yo divase prā ṇmukho bhavet |
udāmukho rajanyā m̄tu sthira-mūrtiś ca sammukhaḥ ||19||

tatra ca **ekādaśa-skandhe** [BhP 11.27.19]—

āsī naḥ prāg udag-vārcet sthirāyāntv atha sammukhaḥ ||20||

athā sana-mantraḥ

ā sana-mantrasya meru-pṛ ṣ ṭ ha ṛ ṣ iḥ sutalaṁchandaḥ |
kūrmo devatā ā sanā bhimantreṇa viniyogaḥ ||21||
pṛ thvi tvayā dhṛ tā lokā devi tvamviṣ ṇunā dhṛ tā |
tvamca dhāraya mā mṇityampavitraṁkuru cā sanam ||22||

athā sana-vidhiḥ

nārada-pañcarātre—

vañśāśma-dāru-dharaṇī -tṛ ṇa-pallava-nirmitam |
varjayed āsanamvidvān dāridrya-vyā dhi-duḥkhadam |
kṛ ṣ ṇājinaṁkambalaṁvā nānyad āsanam iṣ yate ||23||

anyatra ca—

kṛ ṣ ṇājinaṁvyāghra-carma kauṣ eyaṁvetra-nirmitam |
vastrājinaṁkambalaṁvā kalpayed āsanamṛ du ||24||

atha viśeṣ ata ā sana-doṣ a-vidhiḥ

nārada-pañcarātre—

vañśād āhur daridratvaṁpāṣ āṇe vyā dhi-sambhavam |
dharanyā mduḥkha-sambhūtimdaurbhā gyaṁdāravāsane ||25||
tṛ ṇāsane yaśo-hānimpallave citta-vibhramam |
darbhāsane vyā dhi-nāśaṁkambalaṁduḥkha-mocanam ||26||

kimca, śrī -bhagavad-gī tāsu [ñ tā 6.11]—

śucau deśe pratiṣ ṭ hāpya sthiram āsanam ātmanaḥ |
nātyucchritaṁnātinī caṁcailājina-kuśottaram ||27|| iti |

yathokatam upaviśyā tha sampradā yā nusā rataḥ |
śaikhā di-pūjā -sambhā rā n nyaset tat-tat-padeṣ u tā n ||28||

atha pā trā sā danam

svasya vā mā grataḥ śaikhāṁsā dhā ramsthā payed budhaḥ |
tatraivā rdhyā di-pā trā ṇi nyasyec ca dvā ri bhā gaśaḥ ||29||
tulasī -gandha-puṣ pā di-bhā janā ni ca dakṣ iṇe |

vā me ca sthā payet pārśve kalasaṃpūrṇam ambhasā ||30||
dakṣiṇe gṛ̥ta-dī pañca taila-dī pañca vā mataḥ |
sambhārānaparāṇ nyaset sva-dṛ̥ṣṭi-viṣaye pade |
kara-prakṣālanārthamca pārtram ekasva-pṛ̥ṣṭi-hataḥ ||31||

atha pārtrāṇi tan-māhātmyamca

devī-purāṇe—

nānā-vicitra-rūpāṇi puṇḍarīkāḅṛ̥tīni ca |
śaṅkha-nīlotpalābhāṇi pārtrāṇi parikalpayet ||32||
ratnādi-racitāny eva kāṅkṣī-mūla-yutāni ca |
yathāśobhamyathā-lābhamtathā pārtrāṇi kārayet ||33||

kimca—

hansa-pātreṇa sarvāṇi cepsitāni labhen mune |
arghyamdatvā tathā raupyaṇāyurājyaṃśubhambhavet |
tāmra-pātreṇa saubhāgyamdharmamṛ̥ṇmaya-sambhavam ||34||

vārāṇe—

sauvarṇamrājatamkāṅkṣyamyaena dīyate bhājanam |
tān sarvān samparityajya tāmraṃtu mama rocate ||35||
pavitṛāṇāṃpavitramyo maṅgalānāṃca maṅgalam |
viśuddhānāṃśuciṃcaiva tāmraṃsaṃsāra-mokṣaṇam ||36||
dīkṣitānāṃviśuddhānāṃmama karma-parāyaṇaḥ |
sadā tāmreṇa kartavyam evambhūmi mama priyam ||37|| iti |

kecic ca tāmra-pātreṣu gavyāder yoga-doṣataḥ |
tāmraṃtiriktam icchanti madhuparkasya bhājanam ||38||
tathaiva śaṅkham evārdhya-pārtram icchanti kecana |
śaṅkhe kṛ̥tvā tu pāṇi yaṃsa-puṣpaṃsalilāḅṛ̥ṣṭam |
arghyamdadāti devasyety evaṃskāṇḅṛ̥hidhānataḥ ||39||

atha maṅgala-gṛ̥haḥ a-sthāpanam

maṅgalārthamca kalasaṃsajalamkarakāṅkṣitam |
phalādisahitamdivyaṃnyased bhagavato'grataḥ ||40||

tathā ca skāṇḅṛ̥nde—

kumbhaṃsa-karakamdivyaṃphala-karpūra-saṅgṛ̥hitaḥ |
nyased arcana-kāle tu kṛ̥ṣṇāyāṃ va vallabham ||41|| iti |

kimca—

saṅgṛ̥hitaḥ sa-karpūramkumbhamkṛ̥ṣṇāyānyo nyaset |

kalpantasya na pāpekṣā m̐kurvanti prapitā mahāḥ ||42||

athā rghyā di-pā trā ṇi

prakṣīped arghya-pā tre tu gandha-puṣpā kṣatā n yavā n |
kuśā gra-tila-dūrvāś ca siddhārthā n api sādhaḥ |
kecic cā tra jalādī ni dravyā ṇy aṣṭ au vadanti hi ||43||

yata uktāmbhaviṣye—

āpaḥ kṣī ramkuśāgrāṇi dadhy-akṣata-tilas tathā |
yavāḥ siddhārthakāś caivam arghyoṣṭā rgaḥ prakīrtitaḥ ||44||
pādya-pā tre ca kamalāmdūrvāś yāmākam eva ca |
nikṣīped viṣṇu-patrī m̐cety evamdravya-catuṣṭayam ||45||
tathāivācamānī yārthāmpā tre dravya-trayambudhaḥ |
jātī-phalamlavaṅgaṁca kakkolam api nikṣīpet ||46||
madhuparkī ya-pā tre ca gavyāmdadhi payo gḥṛ tam |
madhu-khaṇḍam apī ty evāmnikṣīped dravya-pāṇcakam ||47||
kecit trī ṇy eva pā tre'smin dravyāṇi cchanti sādhaḥ ||48||

yata uktāmsrī -viṣṇu-dharme—

gḥṛ tamdadhi tathā kṣaudrammadhuparko vidhī yate ||49||

ādi-vārāhe ca—

dadhi-sarpir madhu-samampā tre auḍumbare mama |
madhunas tu alābhe tu guḍena saha miśrayet ||50||
gḥṛ tasyālābhe suśroṇi lājaiś ca saha miśrayet |
tathā dadhno'py alābhe tu kṣī reṇa saha miśrayet ||51||
teṣā m abhāve puṣpādi tat-tad-bhāvanayā kṣīpet |
nāradas tv āha vimalenodakenaiva pūryate ||52||
mūlena pā treṇaikena maṣṭakṛ tvobhimantrayet |
kuryāc ca teṣā mpā trāṇā m̐rakṣaṇamcakra-mudrayā ||53||
pūjā m ārabhamāṇo hi yathoktā sanam āsthitaḥ |
paṭ hen maṅgala-śāntim̐tāmyārcane sammatā satā m ||54||

atha maṅgala-śāntiḥ

ombhadramkarṇebhiḥ śṛṇuyā ma devā
bhadrapas yemā kṣābhir yajatrā |
sthirair aṅgais tuṣṭ uvāśas tanubhir
vyaśema deva-hitānyad āyuh ||55||

svasti na indro vṛddhaś ravāḥ | svasti naḥ pūṣā viśvadevāḥ |
svasti naś tā rṣo'riṣṭ anemiḥ | svasti no bṛhaspatir dadhā tu ||56|| iti |

paṭ han, omśāntiḥ śrī -kṛ ṣ ṇa-pā da-padmārādhaneṣ u śāntir bhavatu || iti |

atha vighna-nivāraṇam

apasarpantu te bhūtā ye bhūtā bhuvi sansthitaḥ |
ye bhūtā vighna-kartāras te naśyantu śivājñāyā ||57||
ity udi ryāstra-mantreṇa vā ma-pādasya pārṣ ṇinā |
ghātais tribhir budho vighnān bhaumān sarvān nivārayet ||58||
āntarī kṣ āñś ca tenaivordhvordhva-tā la-trayeṇa hi |
nirasyotsārayed divyān māntriko divya-dṛ ṣ ṭ itaḥ ||59||

śrī -gurv-ā di-natiḥ

tataḥ kṛ tā ṛjalir vā me śrī -gurumparamaṅgurum |
parameṣ ṭ hi-gurumceti named guru-paramparā m ||60||
gaṇeśāndakṣ iṇe bhā ge durgā m agre`tha pṛ ṣ ṭ hataḥ |
kṣ etrapā lamnamed bhaktyā madhye cā tmeṣ ṭ a-daivatam ||61||
tataś cā streṇa sañś odhya karau kurvī ta tena hi |
tā la-trayamdiś ā mbandham agni-prā kā ram eva ca ||62||

atha bhū ta-śuddhiḥ

śarī rā kā ra-bhū tā nā mbhū tā nā myad viś odhanam |
avyaya-brahma-samparkā d bhū ta-śuddhir iyaṁmatā ||63||
bhū ta-śuddhimvinā kartur japa-homā dikā ḥ kriyā ḥ |
bhavanti niṣ phalā ḥ sarvā yathā-vidhy apy aniṣ ṭ hitā ḥ ||64||

tat-prakā raś ca

kara-kacchapikā mkr tvā tmā nambuddhyā ḥ d-abjataḥ |
śiraḥ-sahasra-patrā bje paramā tmani yojayet |
pṛ thivyā dī ni tattvā ni tasmin lī nā ni bhā vayet ||65||
vā ma-hastaṁtathottā nam adho dakṣ iṇa-bandhitam |
kara-kacchapikā mudrā bhū ta-śuddhau prakī rtitā ||66||
dehaṁsañś oṣ ya dagdhvedam ā plā vyā mṛ ta-varṣ ataḥ |
utpā dya dradhayitvā su-pratiṣ ṭ hā mvidhinā caret ||67||
ā tmā nam evaṁsañś odhya nī tvā kṛ ṣ ṇā rcanā rhatā m |
vā tsalyā d dhṛ d-gataṁkṛ ṣ ṇamyaṣ ṭ umḥṛ t punar ā nayet ||68||

tathā ca [trailokya-saṁmohana-tantre](#)—

[nābhista-vāyunā dehaṁsa-pāpamśodhayed budhaḥ |](#)

vahninā hṛ daya-sthena dahet tac ca kalevaram ||69||
sahasrāre mahāpadme lalāṭ a-sthe sthitamvidhum |
sampūrṇa-maṇḍalaṁśuddhamcintayed amṛ tātmakam ||70||
tasmād galita-dhārābhiḥ plāvayed bhasmasād budhaḥ |
ābhir varṇamayī bhiś ca pañca-bhūtātmakamvapuḥ |
pūrvavad bhāvayed devī m ||71|| ity ādi |

kimcāgre—

tatas tasmāt samākṛ ṣ ya praṇavena tu mantravit |
tat tejo hṛ daye nyasya cintayed viṣ ṇum avyayam ||72||
kimvā cintana-mātreṇa bhūta-śuddhimvidhāya tā m |
prāṇyāmāṁś tataḥ kuryāt sampradāyānusarataḥ ||73||

atha prā ṇā yā maḥ

recaḥ ṣ oḍāś a-mā trā bhiḥ pū ro dvā triṁś atā bhavet |
catuṣ ṣ aṣ ṭ hyā bhavet kumbha evaṁsyā t prā ṇa-saṁyamah ||74||
virecyā pavanaṁpū rvaṁsaṁkocya guda-maṇḍalam |
pūrayitvā vidhā nena sva-śaktyā kumbhake sthitaḥ ||75||
tatra praṇavam abhyasyan bī jaṁvā mantram ūrdhvagam |
ṛ ṣ y-ā di-smaraṇaṁkṛ tvā kuryā d dhyā nam atandritaḥ ||76||

tad dhyā naṁcoktam—

viṣ ṇumbhāsvat-kirī ṭ ā ṛ gada-valaya-kalā-kalpa-hā rodarā ṛ ghri-
śronī bhūṣ aṁsavakṣ o-maṇi-makara-mahā-kuṇḍalā mṛ ṣ ṭ a-gaṇḍam |
hastodyac-chaṁkha-cakrāmbuja-gadam amalāṁpī ta-kauś eya-vā sam
vidyotad-bhāsam udyad-dina-kara-saḍṛ śaṁpadma-saṁsthaṁnamā mi ||77||

kvacic ca—

rudras tu recake brahmā pū rake dhyeya-devatā |
śrī -viṣ ṇuḥ kumbhake jī yo dhyā na-sthā naṁguror mukhāt ||78||

tathā hi—

nābhi-sthāne pū rakeṇa cintayet kamalāsanam |
brahmāṇamrakta-gaurā ṛ gaṁcaturvaktraṁpitā maham ||79||
nī lotpala-dala-śyā maṁhṛ di madhye pratiṣ ṭ hitam |
caturbhujam mahā tmā naṁkumbhakena tu cintayet ||80||
recekanaīś varamdhyā naṁlalā ṭ e sarva-pā paham |
śuddha-sphaṭ ika-sarkāś aṁkuryād vai nirmalāmbudhaḥ ||81|| iti |

ekā ntibhiś ca bhagavā n sarva-deva-mayaḥ prabhuḥ |
kṛ ṣ ṇaḥ priya-janopetaś cintanī yo hi sarvataḥ ||82||

atha prāṇāyāma-māhātmyam

pādme [3.31.79-83] devahūti-vikuṇḍala-saivāde—
yama-lokaṁna paśyanti prāṇāyāma-parāyaṇāḥ |
api duṣkṛta-karmāṇas tair eva hata-kilbiṣāḥ ||83||
divase divase vaiśya prāṇāyāmās tu ṣoḍaśa |
api brahma-haṇaṁsāḥ āt punanty ahar-ahaḥ kṛtāḥ ||84||
tapāṁsi yāni tapyante vratāni niyamāś ca ye |
go-sahasra-pradānaṁca prāṇāyāmas tu tat-samaḥ ||85||
ambu-binduṁyaḥ kuśāgreṇa māse māse naraḥ pibet |
saivatsara-śataṁsāgraṁprāṇāyāmas tu tat-samaḥ ||86||
pātakaṁtu mahad yac ca tathā kṣudropapātakaṁ |
prāṇāyāmaiḥ kṣaṇāt sarvambhasmāt kurute naraḥ ||87|| iti |

nyāsān vinā japamprāhur āsuramviphalambudhāḥ |
ato yathā-sampradāyamnyāsān kuryād yathā-vidhi ||88||

tatrā dau mātrkā-nyāsaḥ

ṛṣi-cchando-devatādi smṛtvā dau mātrkā-manoh |
śiro-vaktra-hṛd-ādau ca nyasya tad-dhyānam ācaret ||89||

tac cuktam—

pañcāśal-lipibhir vibhakta-mukha-doḥ-pan-madhya-vakṣaḥ-sthalīm
bhāvan-mauli-nibaddha-candra-śakalām āpīna-tuṅga-stanīm |
mudrām akṣa-guṇamsudhāḍhya-kalasaṁvidyāṁca hastāmbujair
bibhrāṇāṁviśada-prabhāṁtri-nayanāṁvāg-devatām āśraye ||90||

akārādīn kṣa-kārāntān varṇānān dau tu kevalān |
lalāṭādiṣu cāṅgeṣu nyased vidvān yathā-kramam ||91||

tac ca vivicyuktam—

lalāṭa-mukha-bimbākṣi-śruti-ghraṇeṣu gaṇḍayoḥ |
oṣṭha-dantottamāṅgāsye doḥ-pat-sandhyagrakeṣu ca ||92||
pāśvayoḥ pṛṣṭhato nābhau jaṭhare hṛdaye'ṅśake |
kakudyase ca hṛt-pūrvampāṇi-pāda-yuge tataḥ |
jaṭharānanayor nyasen mātrkāṇān yathā-kramam ||93|| iti |

sānsvārān visargādhyān sānsvāra-visargakān |
nyased bhūyo'pī tān vidvān evaṁvāra-catuṣṭayam ||94||

atha mātrkā-nyāsaḥ

kaṅṭ ha-hṛ n-nābhi-guhyeṣ u pāyu-bhrū-mahdyayos tathā |
sthite ṣoḍaśa-patrā bje krameṇa dvādaśa-cchade ||95||
daśa-patre ca ṣaṭ -patre catuṣpatre dvipatrake |
nyased ekaika-patrā nte sa-bindv-ekaikam akṣaram ||96||

atha keśavā di-nyā saḥ

smṛtvā ṛṣy-ādikā mvarṇā n mūrtibhiḥ keśavā dibhiḥ |
kīrtiyā dibhiḥ śaktibhiś ca nyaset tā n pūrvavat kramāt ||97||
nyasec caturthī n atyantā mūrti ḥ śakti ś ca yā dibhiḥ |
sapta-dhātū n prāṇa-jīvau krodham apy ātmane'ntakā n ||98||

tatra dhyā nam

udyat-pradyotana-śata-rucimtapta-hemā vadā nam
pārsva-dvandve jaladhi-sutayā viśva-dhātryā ca juṣṭam |
nānā-ratnollasita-vividhā kalpam āpīta-vastram
viṣṇumvande dara-kamala-kaumodakī -cakrapāṇim ||99||

atha śrī -mūrtayaḥ

prathamamkeśavo nārāyaṇaḥ paścāc ca mādhavaḥ |
govindaś ca tathā viṣṇur madhusūdana eva ca ||100||
trivikramo vā mano'tha śrī dharaś ca tataḥ param |
ṛṣī keśaḥ padmanābhas tato dāmodaras tathā ||101||
vāsudevaḥ saikarṣaṇaḥ pradyumno'thā niruddhakaḥ |
cakrī gadī tathā śārigī khaḍgī śaikhī halī tathā ||102||
muṣalī ca tathā śūlī pāśī caivāṅkuśī tathā |
mukundo nandajaś caiva tathā nandī naras tathā ||103||
narakajid dhariḥ kṛṣṇaḥ satyaḥ sātvata eva ca |
tataḥ śauris tathā śūras tataḥ paścāj janārdanaḥ ||104||
bhūdharo viśvamūrtiś ca vaikuṅṭhaḥ puruṣottamaḥ |
balo balānujo bālo vṛṣaḥno vṛṣa eva ca ||105||
haṁso varāho vimalo nṛsiṅhaś ceti mūrtayaḥ ||106||

atha śaktayaḥ

kīrtiḥ kāntiś tuṣṭi-puṣṭi dhṛtiḥ śāntiḥ kriyā dayā |
medhā harṣā tathā śraddhā lajjā lakṣmī ḥ sarasvatī ||107||
prītiḥ ratir jayā durgā prabhā satyā ca caṇḍikā |
vāṇī vilāsinī caiva vijayā virajā tathā ||108||
viśvā ca vinadā caiva sunandā ca smṛtiś tathā |
ṛddhiḥ samṛddhiḥ śuddhiś ca buddhir mūrtir natī kṣamā ||109||
ramomā kledinī klinnā vasudā vasudhā parā |

parāyaṇā ca sūkṣmā ca sandhyā prajñā prabhā nīśā ||110||
amoghā vidyutety eka-pañcāśat śaktayo matāḥ |
dadāty ayaṁkeśavā di-nyā so'trā khila-sampadam ||111||
amutrā cyuta-sā rūpyamnayati nyā sa-mā trataḥ ||112||

tad uktāni—

dhyātvaivaṁparama-pumāṁsam akṣ arair yo
vinyased dinam anu keśavādi-yuktaiḥ |
medhāyuh-smṛti-dhṛti-kīrti-kānti-lakṣmī -
saubhāgyaiś ciram upabṛñhito bhavet saḥ ||113||

anyatra ca—

keśavādir ayaṁnyāso nyāsa-mātreṇa dehinaḥ |
acyutatvaṁdadāty eva satyaṁsatyāina sañśayaḥ ||114|| iti |

yaś ca kuryād imāṁnyā saṁlakṣmī -bīja-puraḥsaram |
bhaktimuktimca bhuktimca kṛṣṇamca labhate'cirāt ||115||

tathā coktam—

amum eva ramā-puraḥ-saram
prabhajed yo manujo vidhimbudhaḥ |
samupetya ramāṁprathī yasī m
punar ante haritāṁvrajaty asau ||116||

atha tattva-nyāsaḥ

ma-kā rā di-ka-kā rā nta-varṇair yuktāṁsa-bindukaiḥ |
namaḥ parāyeti pūrvam ātmane nama ity anu ||117||
nāma jīvā di-tattvā nāṁnyaset tat-tat-pade kramāt |
nyāsenā nena loko hi bhavet pūjā dhikā ravān ||118||
tatrā dau sakale nyasej jīva-prāṇau kalevare |
hṛdaye maty ahaikā ra-manā nīśīti trayāntataḥ ||119||
śabdaṁsparśāntato rūpāṁrasaṁgandhaṁca mastake |
mukhe hṛdi ca guhye ca pādayoś ca yathā-kramam ||120||
śrotraṁtvacāṁdrīśāṁjihvāṁghrāṁśva-śva-pade tataḥ |
vā k-pāṇi-pāyūpasthāni śva-śva-pade tathā ||121||
ākāśa-vāyutejā nīśījalāṁpṛthvīṁca mūrdhani |
vadane hṛdaye liṅge pādayoś ca yathā-kramam ||122||
hṛdi hṛt-puṇḍarīkaṁca dviṣaṭ-dvyaṣṭādaśādikam |
kalā-vyāpteti pūrvāṁca sūrya-candrāgni-maṇḍalam |
varṇaiḥ saha sarephaiś ca kramān nyaset sa-bindukaiḥ ||123||
vāsudevaṁśa-kāreṇa parameṣṭhi-yutaṁca ke |
ya-kāreṇa mukhe saikarṣaṇāṁnyaset pumanvitam ||124||
hṛdi nyasel la-kāreṇa pradyumnaṁviśva-saṁyutam |

aniruddhamnivr̥ṭṭy-ā dhyam̐va-kā reṇa ca guhyake |
nā rā yaṇam̐ca sarvā dhyam̐la-kā reṇaiva pā dayoḥ ||125||
nṛ sin̐ham̐kopa-saṇyuktam̐tad-bī jenā khilā tmani |
tattva-nyā so'yam acirā t kṛ ṣ ṇa-sā nnidhya-kā rakaḥ ||126||

tathā coktam—

atattva-vyā ptya-rū pasya tat-prā pter hetunā punaḥ |
tattva-nyā sam iti prā hur nyā sa-tattva-vido budhā ḥ ||127||
yaḥ kuryā t tattva-vinyā saṁsa pū to bhavati dhruvam |
tad-ā tmanā nupraviś ya bhagavā n iha tiṣ ṭ hati |
yataḥ sa eva tattvā ni sarvaṁtasmin pratiṣ ṭ hitam ||128||

atha punaḥ prā ṇā yā mā-viś eṣ aḥ

prā ṇā yā mā nis tataḥ kuryā n mū la-mantram̐japan kramā t |
vā rau dvau caturaḥ ṣ aṭ ca reca-pū raka-kumbhakaḥ ||129||
athavā recakā dī nis tā n kuryā d vā rā nis tu ṣ oḍāś a |
dvā trin̐ś ac ca catuḥ ṣ aṣ ṭ himkā ma-bī jam̐japan kramā t ||130||

--o)0(o--

tathā ca **krama-dī pikā yā m** [1.39]—

recayen mā rutaṁdakṣ ayā dakṣ iṇaḥ
pū rayed vā mayā madhya-nā ḍyā punaḥ |
dhā rayed ī ritam̐recakā di-trayaṁsyā t
kalā danta-vidyā khya-mā trā cyukam ||131||

sanā tanaḥ: tad eva krama-dī pikoktyā saṇvādayan tatraiva kiṁcid viś eṣ aṁca darśayati—
recayed iti | dakṣ ayā dakṣ iṇa-nāḍyā, dakṣ iṇaḥ vidvān janaḥ | madhya-nāḍyā suṣ umṇayā
dhā rayet | evaṁrecaka-pū raka-kumbhakā khyam̐trayaṁsyā t | recakā diṣ u triṣ u
krameṇā vadhikā lam ā ha—kalā ḥ ṣ oḍāś a | dantā dvā trin̐ś at | vidyāś catuḥ ṣ aṣ ṭ his tat-tat-
saṁkhyaka-mā trā tmakam ity arthaḥ | mā trā ca—vā mā ṛ guṣ ṭ hena vā ma-kaniṣ ṭ ḥ ā dy-aṅgulī nā m̐
pratyekaṁparva-traya-samparka-kā laḥ | vā ma-hastena vā ma-jā nu-maṇḍalasya prā dakṣ iṇyena
sparśa-kā lo vā | tatrā py aṅgulī-niyamo'py uktaḥ—

kaniṣ ṭ ḥ hā nā mikā ṛ guṣ ṭ hair yan nāsā-put a-dhā raṇam |
prā ṇā yā maḥ sa vijñeyas tarjanī -madhyame vinā || iti |
tatra teṣ u prā ṇā yā meṣ u purvam̐recakā diṣ u saṁkhyoktā | atra ca prā ṇā yā meṣ v iti bhedaḥ ||131||

--o)0(o--

tatra kā laḥ saṁkhyā dikam̐ca

tatraiva [1.36]—

purato japasya parato'pi

vihitam atha tat-trayambudhaiḥ |
ṣoḍaśa ya iha samā cared dīnēśaḥ
paripūyate sa khalu mā sato'mharīśaḥ ||132||

sanā tanaḥ: japasya purata ādau parataḥ ante ca iti prāṇāyāmeṣu kālaḥ | tat trayamprāṇāyāma-
trayam iti saikhyā | yo jano dīnaśaḥ pratyahariṣoḍaśa-prāṇāyāmān ācaret, sa māsaḥ
māsenaikena arihaśaḥ pāpāt paripūyate śuddho bhavati ti samānyataḥ phalam | paramca
sarvampurvamlikhitam eva ||

--o)0(o--

atha pī ṭ ha-nyā saḥ

tato nija-tanūm eva pūjā-pī ṭ haṁprakalpayet |
pī ṭ hasyā dhāra-śaktyā dīn nyaset svā rgeṣu tā ravat ||133||
ā dhāra-śaktimprakṛtimkūrmā nantau ca tatra tu |
pṛthivī mṁkṣī ra-sindhumca śvetadvī pañca bhāsvaram ||134||
śrī-ratna-maṇḍapañcaiva kalpa-vṛkṣāntathā hṛdi |
nyaset pradakṣiṇatvena dharmajñāne tato'nīśayoḥ ||135||
ūrvor vairāgyam aīśvaryaṁtathaivā dharmam ānane |
trike'jñānam avairāgyam anaiśvaryaṁca pāśvayoḥ ||136||
hṛd-abje'nanta-padmañca sūryendu-śikhiṇān tathā |
maṇḍalāni kramād varṇaiḥ praṇavānīśaiḥ sa-bindukaiḥ ||137||
sattva rajas tamaścātmāntarātmānau ca tatra hi |
paramātmānam apyātmādyādya-varṇaiḥ sa-bindukaiḥ ||138||
jñānātmānañca bhuvaneśvarī-bījena sanyutam |
tasyaṣṭa-dikṣu madhye'pī nava-śaktiśca dik-kramāt ||139||

tāś cuktāḥ—

vimalotkarṣiṇī jñānā kriyāyogeti śaktayaḥ |
prahvī satyā tathesānānugrahānavam smṛtā ||140|| iti |

nyaset tad-upariṣṭhāc ca pī ṭ ha-mantramnyathoditam |
ṛṣya-dikāmsmared asyaṣṭādaśārṇa-manos tataḥ ||141||
jñeyāścaikāntibhiḥ kṣīra-samudrādicatuṣṭayam |
kramāc chrīmathurā-vṛndāvanāntat-kurjānīpakāḥ ||142||

tato pī ṭ ha-nyā saḥ

tathā ca **brahma-saṁhitāyā m ādi-puruṣa-rahasya-stotre** [5.56]—

sa yatra kṣīrābdhiḥ sravati surabhībhyaśca su-mahān
nimeṣārdhākhyo vā vrajati na hi yatrāpi samayaḥ |
bhaje śvetadvīpaṁtam aham iha golokam iti yaṁ
vidantas te santaḥ kṣīriti-virala-cārāḥ katipaye ||143||

krama-dī pikāyā m[1.44-45]—

evamḥṛ dayambhagavā n viṣ ṇuḥ sarvā nvitās ca bhūtā tmā |
rē'ntā ḥ sa-vā sudevā ḥ sarvā tma-yutaṁca sariyogam ||144||
yogā vadhas ca padmāpī ṭ hā t rē-yuto natiś cā nte |
pī ṭ ha-mahā-manur vyaktaḥ paryā pto'yaṁsaparyā su ||145||

sanā tanaḥ: tāraḥ praṇavaḥ | tato ḥṛ dayānna itī padam | tataś ca bhagavān itī viṣ ṇur itī ca |
sarvānvitāḥ sarva-śabda-yukto bhūtātmā sarva-bhūtātmēti | ete trayāḥ sa-vāsudevā vāsudeva-
sahitāḥ pratyekamrē'ntās caturthy-antāḥ | tataś ca sarvātmanā yutaṁsariyogāmsarvātma-
sariyogam itī napuṁśakatvam āṛṣ am | tataś ca yogasyāvadhaḥ ante padmānyoga-padmaṁ itī |
tad-ante rē-yuktaś caturthy-antaḥ pī ṭ hātmā | tad-ante ca natiḥ namaḥ-śabdaḥ | evamōnna
bhagavate viṣ ṇave sarva-bhūtātmāne vāsudevāya sarvātma-sariyoga-yoga-padma-pī ṭ hātmāne
nama itī siddham | tathā ca **śāradā-tilake—**

namo bhagavate brūyād viṣ ṇave ca padmāvadet |
sarva-bhūtātmāne vāsudevāyeti vadet tataḥ ||
sarvātma-sariyoga-padā d yoga-padma-padmaṁpunaḥ |
pī ṭ hātmāne ḥṛ d-anto'yaṁmantras tāṛdir ī ritaḥ || itī |

sanat-kumāra-kalpe ca—

ōnnaḥ padam ābhāṣ ya tathā bhagavate-padam |
vāsudevāya ity uktvā sarvātmēti padmāntathā ||
sariyoga-yogety uktvā ca tathā pī ṭ hātmāne padam |
vahni-patnī -samāyuktaḥ pī ṭ ha-mantra itī ritaḥ || itī ||144-5||

--o)0(o--

atha ṛ ṣ y-ā di-smaraṇam

ōmaṣ ṭ ā daś ā kṣ ara-mantrasya ś rī -nā rada ṛ ṣ ir gā yatrī -cchandaḥ, sakala-loka-maigalo
nanda-tanayo devatā , hrī mbī jaṁ svā hā ś aktiḥ, kṛ ṣ ṇaḥ prakṛ tir, durgā dhiṣ ṭ hā trī
devatā , abhimatārthe viniyogaḥ ||146||

tathā ca **sarimohana-tantre** ś ivomā-sarivā de—

ṛ ṣ ir nārada ity ukto gāyatrī -cchanda ucyate |
gopa-veśa-dharaḥ kṛ ṣ ṇo devatā parikī ritaḥ ||147||
bī jaṁmanmatha-sarjāntu priyā ś aktir havir bhujāḥ |
tvam eva parameśāni asyā dhiṣ ṭ hā trī -devatā |
caturvarga-phalāvāptyai viniyogaḥ prakī ritaḥ ||148||

athā ṛ ga-nyā saḥ

catuś caturbhir varṇaiś ca catvā ry aṛ gā ni kalpayet |
dvā bhyā m astrā khyam aṛ gaṁca tasyety aṛ gā ni pañca vai ||149||
nyasyec ca vyā pakatvena tā ny aṛ gā ni kara-dvaye |
tā ny aṛ gūli ṣ u pañca tha kecid varṇā n svarā n api ||150||

te cōktāḥ—

drāvaṇa-kṣ obhaṇākaraṣ a-vaśī kṛ t-srāvaṇās tathā |
śoṣaṇo mohaṇaḥ sandī panas tāpana-mādanau ||151|| iti |

kimca—

namo'ntamhṛ dayamcā ṛgaiḥ śiraḥ svā hā nvitamś ikhā m |
vaṣ ad-yutamca kavacamhuṇyug-astramca phad-yutam ||152||
nyasyanti punar aṛguṣ ṭ hau tarjanyaḥ madhyame tathā |
anā mika kaniṣ ṭ he ca kramā d aṛgaiś ca pañcabhiḥ ||153||
punaś ca hṛ dayā dī ni tathā ṛguṣ ṭ hā dikā ni ca |
nyasyanti yugapat sarvā ṇy aṛgaiś taiḥ pañcabhiḥ kramā t ||154||
nyasyanti ca ṣ ad-aṛgā ni hṛ dayā dī ni tan-manoḥ |
hṛ dayā diṣ u caiteṣ ā mpañcaikaṇḍikṣ u ca kramā t ||155||

ṣ ad-aṛgā ni caktā ni sammohana-tantre sanat-kumāra-kalpe—
varṇenaikena hṛ dayamtirbhir eva śiro matam |
caturbhiś ca śikhā proktā tathaiva kavacammataḥ |
netramtathā caturvarṇair astramdvābhyāmtathā matam ||156|| iti |

tataś cā pādā m ā keśā n nyased dorbhyā m imammanum |
vārā nṣ trī n vyā pakatvena nyasec ca praṇavaṃsakṛ t ||157||

athā kṣ ara-nyā saḥ

tato'ṣ ṭ ā daś a-varṇā nṣ ca mantrasyā sya yathā -kramam |
dante lalā ṭ e bhrū-madhye kaṇṇayor netrayor dvayoḥ ||158||
nā sayor vadane kaṇṭ he hṛ di nā bhau kaṭ i-dvaye |
guhye jā nu-dvaye caikaṇḍnyased ekamca pādā yoḥ ||159||
santo nyasyanti tā rā di-namo'nantā nṣ tā n sa-bindukā n |
śrī -śakti-kā ma-bī jaiś ca ṣ ṣ ṭ y-ā di-kramato'pare ||160||

atha pada-nyā saḥ

tā ramś irasi vinyasya pañca mantra-padā ni ca |
nyasen netra-dvaye vaktre hṛ d-guhyā ṛghriṣ u ca kramā t ||161||
dehe ca vyā pakatvena nyaset tā ny akhile punaḥ |
kecit tā ni namo'ntā ni nyasyanty ā dyā kṣ araiḥ saha ||162||
svā hā ntā ni tathā trī ṇi samś rā ṇy uttarottaraiḥ |
guhyā d galā n mastakā c ca vyā payya caraṇā vadhi ||163||
nyā so'tra jñā na-niṣ ṭ hā nā mguhyā di-viṣ ayas tu yaḥ |
sva-sva-varṇa-tanoḥ kā ryaś tat-tad-varṇeṣ u vaiṣ ṇavaiḥ ||164||

atha ṣ ṣ y-ā di-nyā saḥ

ṣ ṣ y-ā dī n sapta-bhā gā nṣ ca nyased asya manoḥ kramā t |

mūrdhā sya-hṛ tsu kucayoḥ punar hṛ di punar hṛ di ||165||

atha mudrā-pañcakam

veṇv-ā khyā m̄vana-mā lā khyā m̄mudrā m̄sandarś ayet tataḥ |
śrī -vatsā khyā m̄kaustubhā khyā m̄blivā khyā m̄ca manoramā m ||166||
ittham̄naysta-śarī raḥ san kṛ tvā dig-bandhanaṁpunaḥ |
kara-kacchapikā m̄kṛ tvā dhā yec chrī -nanda-nandanam ||167||

atha śrī -nandandana-bhagavad-dhyā na-vidhiḥ

[Krama-dī pikā 3.1-36]

atha prakṛ a-saurabhodgalita-mā dhvikotphulla-sat-
prasū na-nava-pallava-prakara-namra-śā khair drumaiḥ |
praphulla-nava-mañjarī -lalita-vallarī -veṣ ṭ itaiḥ
smarec chiśiritam̄ś ivam̄sita-matis tu vṛ ndā vanam ||168||

athānantaram̄sita-matiḥ śuddha-manāḥ san vṛ ndāvanam̄cintayet | kī dṛ śam̄? drumaiḥ
śīśiritam̄śī talī -kṛ tam | kī dṛ śaiḥ ? prakṛ am̄ udbhaṭ am̄saurabhāmyasya tac ca | tad udgalita-
mādhvī kam̄ca pracyuta-madhu | utphullam̄ca vikasitam̄ | sac ca uttamam̄yat prasūnam̄
puṣ pam̄nava-pallavam̄ca | tayoh̄ prakaraḥ samūhaḥ | tena namrāḥ śākhā yeṣ āmtaiḥ |
mādhviketi—hrasvatvam̄mahā -kavi-nibaddhatvāt soḍhavyam̄ | prakṛ a-saurabhākulita-matta-
bhṛ ṛgollasad iti pā ṭ has tu sugama eva | punaḥ kī dṛ śaiḥ ? praphullābhir nava-mañjarī bhir lalitā
manoharā yā vallaryaḥ agra-śākhā latā vā, tabhir veṣ ṭ itaiḥ | śivam̄maṅgala-rūpam̄
nirbādhavāt parama-kalyāṇa-karatvāc ca ||168||

vikā si-sumanorasā svā dana-mañjulaiḥ sañcarac-
chilī mukha-mukhodgatair mukharitā ntaram̄jhaṅkṛ taiḥ |
kapota-śuka-śā rikā -parabhṛ tā dibhiḥ patribhir
virā ṇitam̄ itas tato bhujaga-śatru-nṛ tyā kulam̄ ||169||

kalinda-duhituś calal-lahari-vipruṣ ā m̄vā hibhir
vinidra-sarasī -ruhodara-rajās-cayoddhū saraiḥ |
pradī pita-manobhava-vraja-vilā sinī -vā sasā m̄
vilolana-vihā ribhiḥ satata-sevitam̄mā rutaiḥ ||170||

pravā la-nava-pallavam̄marakata-cchadam̄vajra-mauktika-
prakara-korakam̄kamala-rā ga-nā nā -phalam̄ |
sthaviṣ ṭ ham̄ akhila-rtubhiḥ satata-sevitam̄kā madam̄
tad-antar api kalpakā ṛghripam̄ udañcitam̄cintayet ||171||

suhema-śikharā valer udita-bhā nuvad bhā svaram̄
adho'sya kanaka-sthalī m̄ am̄ ta-śī karā sā riṇaḥ |

pradī pta-maṇi-kuṭ ṭ imā mkusuma-reṇu-puṅjojvalā m
smaret punar atandrito vigata-ṣ aṭ -taraṅgā mbudhaḥ ||172||

tad-ratna-kuṭ ṭ ima-niviṣ ṭ a-mahiṣ ṭ ha-yoga—
pī ṭ he'ṣ ṭ a-patram araṇamkamalamvicintya |
udyad-virocana-sarocir amuṣ ya madhye
saṅcintayet ssukha-niviṣ ṭ am atho mukundam ||173||

sū trā maratna-dalitā ṛjana-megha-puṅja-
pratyagra-nī la-jalajanma-samā na-bhā sam |
susnigdha-nī la-ghana-kuṅcita-keś a-jā lam
rājan-manojṅa-ś itikanṭ ha-ś ikhaṇḍa-cū ḍam ||174||

rolamba-lā lita-sura-druma-sū na-kalpi-
tottaṅsam utkaca-navotpala-karṇa-pū ram |
lolā laka-sphurita-bhā la-tala-pradī pta-
gorocanā -tilakam uccala-cilli-mā lam ||175||

ā pū ṛṇa-ś ā rada-gatā ṛka-ś aś ā ṛka-bimba-
kā ntā nanamkamala-patra-viś ā la-netram |
ratna-sphuran-makara-kuṇḍala-raś mi-dī pta-
gaṇḍa-sthalī -mukuram unnata-cā ru-nā sam ||176||

sindū ra-sundaratarā dharam indu-kunda-
mandā ra-manda-hasita-dyuti-dī pitā ṛgam |
vanya-pravā la-kusuma-pracayā vakḥ pta-
graiveyakojjvala-manohara-kambu-kaṣ ṭ ham ||177||

matta-bhramad-bhramara-juṣ ṭ a-vilambamā na-
santā naka-prasava-dā ma-pariṣ kṛ tā ṛsam |
hā rā valī -bhagaṇa-rā jita-pī varoro-
vyoma-sthalī -lalita-kaustubha-bhā numantam ||178||

ś ṛi vatsa-lakṣ aṇa-sulakṣ itam unnatā ṛsa-
ā jā nu-pī na-parivṛ tta-sujā ta-bā hum |
ā bandhurodaram udā ra-gabhī ra-nā bhim
bhṛ ṛgā ṛganā nikara-vaṅjula-roma-rā jim ||179||

nā nā-maṇi-praghaṭ itā ṛgada-karṇaṇormi-
graiveya-sā ra-sana-nū pura-tunda-bandham |
divyā ṛga-rā ga-paripiṅjaritā ṛga-yaṣ ṭ i-
mā pī ta-vastra-parivī ta-nitamba-bimbam ||180||

cā rū rujā nu-manuvṛ tta-manojṅa-jaṅgham

kā ntonnata-prapada-nindita-kū rma-kā ntim |
mā ṇikya-darā ṇa-lasan-nakharā jirā ja-
dratnā ṛguli-cchadana-sundara-pā da-padmam ||181||

matsyā ṛkuś ā radara-ketu-yavā bja-vajra-
saṇlakṣ itā ruṇa-karā ṛghri-talā bhirā mam |
lā vaṇya-sā ra-samudā ya-vinirmitā ṛga-
saundarya-nirjita-manobhava-deha-kā ntim ||182||

ā syā ravinda-paripū rita-veṇu-randhra-
lolat-karā ṛguli-samī rita-divya-rā gaiḥ |
śśvad-ddravī kṛ ta-vikṛ ṣ ṭ a-samasta-jantu-
santā na-santatim ananta-sukhā mbu-rā ś im ||183||

gobhir mukhā mbuja-vilī na-vilocanā bhi-
rū dhobhara-skhalita-manthara-mandagā bhiḥ |
dantā gra-daṣ ṭ a-pariś iṣ ṭ a-tṛ ṇā ṛkurā bhi-
rā lamb-vā ladhi-latā bhivī tam ||184||

saprasravastana-vicū ṣ aṇa-pūrṇa-niś ca-
lā syā vaṭ akṣ arita-phenila-dugdha-mugdhaiḥ |
veṇu-pravartita-manohara-mandragī ta-
dattocca-karṇa-yugalair api tarṇakaiś ca ||185||

pratyagra-ś ṛ ṛga-mṛ du-mastaka-samprahā ra-
saṇrambha-valgana-vilola-khurā gra-pā taiḥ |
ā medurair bahula-sā sna-galair udagra-
pucchaiś ca vatsatara-vatsatarī -nikā yaiḥ ||186||

hambā-rava-kṣ ubhita-dig-valayair mahadbhi-
rapy ukṣ abhiḥ pṛ thu-kakudbhara-bhā ra-khinnaiḥ |
uttambhita-ś ruti-put ī -parivī ta-variś a-
dhvā nā mṛ toddhata-vikā ś i-viś ā la-ghoṇaiḥ ||187||

gopaiḥ samā na-guṇa-ś ī la-vayo-vilā sa-
veś aiś ca mūrccita-kala-svana-veṇu-vī ṇaiḥ |
mandroccatā ra-paṭ a-gā na-parair vilola-
dor-vallārī -lalita-lā sya-vidhā na-dakṣ aiḥ ||188||

jaṛghā nta-pī vara-kaṭ ī ra-taṭ ī -nibaddha-
vyā lola-kirkiṇi-ghaṭ ā raṭ itair aṭ adbhiḥ |
mugdhaiś tarakṣ u-nakha-kalpita-kaṇṭ ha-bhū ṣ ai-
ravyakta-maiḥ vacanaiḥ pṛ thukaiḥ parī tam ||189||

atha sulalita-gopa-sundarī ṇā m

pr̥ thu-nivivī ṣ a-nitamba-mantharā ṇā m |
guru-kuca-bhara-bhaigurā valagna-
trivali-vijr̥ mbhita-roma-rā ji-bhā jā m ||190||

tad-atimadhura-cā ru-veṇu-vā dyā-
mṛ ta-rasa-pallavitā igajā iḡhripā ṇā m |
mukula-visara-ramya-rū ḡha-romo-
dgama-samalaikṛ ta-gā na-vallarī ṇā m ||191||

tad-atirucira-manda-hā sa-candrā-
tapa-parijr̥ mbhita-rā ga-vā ri-rā ś eḡ |
taralata-taraḡga-bhaḡga-vipruṭ -
prakara-sama-ś rama-bindu-santatā nā m ||192||

tad-atilalita-manda-cilli-cā pa-
cyuta-niś itekṣ aṇa-mā ra-bā ṇa-vṛ ṣ ṭ yā |
dalita-sakala-marma-vihvalā iḡa-
pravisṛ ta-duḡsaha-vepathu-vyathā nā m ||193||

tad-atisubhaga-kamra-rū pa-ś obhā-
mṛ ta-rasa-pā na-vidhā na-lā lasā bhyā m |
praṇaya-salila-pū ra-vā hinī nā -
malasa-vilola-vilocanā mbujā bhyā m ||194||

visraṇṣat-kavarī -kalā pa-vigalat-phulla-prasū na-srava-
n-mā dhvī -lampaṭ a-caṛcarī ka-ghaṭ ayā saṇṣevitā nā ṁmuhḡ |
mā ronmā da-mada-skhalan-mṛ du-girā m ā lola-kā ṛcy-ucchvasa-
nnī vī -viś latha-mā na-cī na-hicayā ntā vir-nitamba-tviṣ ā m ||195||

skhalita-lalita-pā dā mbhoja-mandā bhidhā na-
kvaṇita-maṇi-tulā koṭ y-ā kulā ś ā mukhā nā m |
calad-adhara-dalā nā ṁkuṭ -nala-pakṣ malā kṣ i-
dvaya-sarasiruhā ṇā m ullasat-kuṇḡalā nā m ||196||

skhalitasya skhalana-yuktasya lalitasya ca pādāmbhojasya mandābhighātena ī ṣ ad bhū-bhāgaa-
prahāreṇa kvaṇitaḡ kṛ ta-śabdo maṇi-mayo yas tulākoṭ ir nūpuraṁ tenākulāṁśabda-vyāptam
āśānāṁdiśāṁmukhamyābhyas tāsā m | kuḡmalat mukulāyamānaṁpakṣ malaṁca utkṛ ṣ ṭ a-
pakṣ ma-yuktam akṣ i-dvaya-sarasi-ruhamyāsā m ||196||

drā ghiṣ ṭ ha-ś vasana-samī raṇā bhitā pa-
pramlā nī bhavad-arunoṣ ṭ ha-pallavā nā m |
nā nopā yana-vilasat-karā mbujā nā -
mā lī bhīḡ satata-niṣ evitaṁsamantā t ||197||

drāghīṣ ṭ ho'tidī rghaḥ śvāsana-samī raṇaḥ śvāsa-vāyus tena abhitāpaḥ santāpas tena pramlānī -
bhavan aruṇoṣ ṭ ha-pallavo yāsām ||197||

tā sā m ā yata-lola-nī la-nayana-vyā koṣ a-nī lā mbuja-
sragbhiḥ samparipūjitā khila-tanumnā nā -vinodā spadam |
tan-mugdhā nana-parikaja-pravigalan-mā dhvī -rasā svā dinī m
vibhrā ṇampraṇayonmadā kṣ i-madhu-kṛ n-mā lā mmanohā riṇī m ||198||

vyākośamvikasitaṁ praṇayād unmade udgata-made akṣ iṇī eva madhu-kṛ n-mālā bhramara-
parikṭiḥ | tāmbibhrāṇam prakṛ ayantam | śrī -locanayor itas tato bahudhā nipatanena sarvato
darśanān mālety uktam | kī dṛ śī m ? tāsāmyan mugdhammanoharam ānana-parikajaiṁ| tasmāt
pravigalito mādhvī -rasasya makarandasya āsvādana- śī lām | ata eva manohāriṇī m||198||

gopa-gopī -paś ūnā mbahiḥ smared
agrato'sya gī rvā ṇa-ghaṭ ā m |
vittā rthinī mvirīci-trinayana-
ś atamanyu-pū rvikā mstotra-parā m ||199||

idānī mkrameṇa vitta-dharma-mokṣ a-kāmākhyā-puruṣ ārthacatuṣ ṭ ayasya tathā sarvataḥ
śreṣ ṭ hasya pañcama-puruṣ ārtha-rūpāyā bhakteś ca vāñchāyāḥ pradānā mdevādī nā mdyā nam
ā ha—gopeti pañcabiḥ | asya kṛ ṣ ṇasya agrataḥ sammukhe ||199||

tad-dakṣ iṇato muni-nikaram
dṛ dha-dharma-vāñcham ā nā ya-param |
yogī ndrā n atha pṛ ṣ ṭ he mumukṣ a-
mā ṇā n samā dhinā sanakā dyā n ||200||

dakṣ iṇe cāsya muni-nikaramsmaret | dṛ dhā dharme vāñchā yasya tam ||200||

savye sakā ntā n atha yakṣ a-siddha-
gandharva-vidyā dhara-cā raṇā nś ca |
sa-kinnarā n apsarasaś ca mukhyā ḥ
kā mā rthino nartana-gī ta-vā dyaiḥ ||201||

sa-kāntān patnī -sahitān yakṣ ādī nś ca smaret | katham-bhūtān ? nartanā dyaiḥ kāmārthino nija-
nijābhī ṣ ṭ a-prārthakān | mukhyāḥ śreṣ ṭ hāḥ urvaśy-ādyā apsarasaś ca smaret ||201||

ś arkhendu-kunda-dhavalamsakalā gama-jñām
saudā manī -tati-piṅga-jaṭ ā -kalā pam |
tat-pā da-parikaja-gatā m acalā mca bhaktim
vāñchantam ujjhitatarā nya-samasta-saṅgam ||202||

tasya śrī -kṛ ṣ ṇasya pāda-parika-jagatā mtad-viṣ ayiṇī m ity arthaḥ | ujjhitataro nitarā m
parityakto'nyasmin bhakti-vyatirikte samaste saṅga āsaktir yena tam ||202||

nā nā -vidha-ś ruti-gaṇā nvita-sapta-rā ga-

grā ma-trayī -gata-manohara-mūrchanā bhiḥ |
samprī ṇayantam uditā bhir amuṁmahatyā
sañcintayen nabhasi dhā tṛ -sutaṁmunī ndram ||203||

ata eva amuṁśrī -kṛ ṣ ṇaṁmahatyākhyayā kacchapikayā svakī ya-vī ṇayā prī ṇayantam | kābhiḥ ?
nānā-vidhaḥ ṣ aṭ -triṁśad-bhedātmako yaḥ śruti-gaṇo nāda-samūhas tenānvitā ye sapta rāgāḥ
niṣ ādādi-svarā meghanāda-vasantādi-rāgā vā, teṣ u vā grā ma-trayī tatra grāmāṇāṁtrayāṇāṁ
samāhāras tasyāṁgatāḥ prāptā yā manoharā mūrchanās tābhiḥ | kimbhūtābhiḥ ? uditābhiḥ
svayam eva prākaṭ yaṁprāptābhiḥ | mahatyoditābhir iti vā sambandhaḥ | ata eva munī ndram
muni-gaṇa-śreṣ ṭ haṁdhā tṛ -sutaṁśrī -nāradāṁnabhasi samyak cintayet ||203||

śrī -gautamī ya-tantre—

atha dhyā naṁpravakṣ yā mi sarva-pā pa-praṇā ś anam |
pī tā mbara-dharaṁkṛ ṣ ṇaṁpuṇḍarī ka-nibheḥṣ aṇam ||204||
rakta-netrā dharaṁrakta-pā ṇa-pā da-nakhamś ubham |
kaustubhodbhā sitoraskarṁnā nā -ratna-vibhū ṣ itam ||205||
tad-dhā ma-vilasan-muktā -baddha-hā ropas obhitam |
nā nā -ratna-prabhodbhā si-mukut aṁdivya-tejasam ||206||
hara-keyū ra-kaṭ aka-kuṇḍalaiḥ parimaṇḍitam |
ś rī vatsa-vakṣ asaṁcā ru-nū purā dy-upas obhitam ||207||
nā nā -ratna-vicitrais ca kaṭ i-sū trā ṛguli yakaiḥ |
barhi-patra-kṛ tā pī ḍaṁvanya-puṣ pair alaṅkṛ tam ||208||
kadamba-kusumodbaddha-vana-mā lā -vibhū ṣ itam |
sa-candra-tā rakā nandi-vimalā mbara-sannibham ||209||
veṇuṁgr hī tvā hastā bhyā ṁmukhe saṁyojya saṁsthitam |
gā yantaṁdivya-gā nais ca goṣ ṭ ha-madhya-gataṁharim ||210||
svargā d iva paribhraṣ ṭ a-kanyakā -ś ata-veṣ ṭ itam |
sarva-lakṣ aṇa-sampannaṁsaundaryeṇā bhiś obhitam ||211||

śubhaṁjagan-maṅgala-rūpaṁ tasya kaustubhasya dhāmnā tejasā vilasanti bhir muktābhir
ācchannena saṁveṣ ṭ itena hāreṇa upas obhitam | muktā-baddheti vā pā ṭ haḥ | kaṭ i-
sūtreṇāṅguli yakais cālaṅkṛ tam | sa-candrābhis tārābhir ānandaṁsukha-karaṁnyad vimalam
ambaraṁvyoma tat sadṛ ś am | atra candra-sthāne kaustubhaḥ | tārā-sthāne kadamba-mālā |
ambara-sthāne śrī mad-vakṣ aḥ-sthalam ūhyam | svargād iva paribhraṣ ṭ ānāṁparama-
sundarī ṇā m ity arthaḥ | tadṛ ś ī nāṁkanyānāṁśrī -gopa-kumārī nāṁsatena veṣ ṭ itam | śata-
śabdo'trāsaṅkhyatve ||204-211||

mohanaṁsarva-gopī nā ṁsarvā sā ṁca gavā m api |
lelihyamā naṁvatsais ca dhenubhis ca samantataḥ ||212||
siddha-gandharva-yakṣ ais ca apsarobhir vihaṅgamaiḥ |
surā sura-manuṣ yais ca sthā varaiḥ pannagair api ||213||
mṛ gair vidyā dharais caiva vī kṣ yamā ṇaṁsuvismitaiḥ |
nā radena vaśiṣ ṭ hena viśvā mitreṇa dhī matā ||214||
parā ś areṇa vyā sena bhr guṇā ṅgirasā tathā |
dakṣ eṇa ś aunakā tribhyā ṁsiddhena kapilena ca ||215||
sanakā dyir munī ndrais ca brahma-loka-gatair api |

anyair api ca saṅyuktamkṛ ṣ ṇamdhya yed aharniśam ||216||

sarkṣ epeṇa śrī -sanat-kumāra-kalpe'pi—

avyā n mī lat-kalā ya-dyutir ahi-ripu-picchollasat keśa-jā lo
gopī -netrotsavā rā dhita-lalita-vapur gopa-go-vṛ nda-vī taḥ |
śrī mad-vaktrā ravinda-pratisahit-ś aś ā ṛkā kṛ tiḥ pī ta-vā sā
devo'sau veṇu-nā da-kṣ apita-jana-dhṛ tir devakī -nandano naḥ ||217|| iti |

asau anirvacanī ya-mā hā tmyaḥ śrī -devakī -nandano devo naḥ asmā n avyāt rakṣ atu | kalāyasya
tat-puṣ pasyeva dyutiḥ śyāmā kāntir yasya saḥ ||217||

athā ntar-yā gaḥ

dhyā tvaivambhagavantamtaṁsamprā rthya ca yathā -sukham |
ā dau sampūjayet sarvair upacā raiś ca mā nasaiḥ ||218||
lekhyā ye bahir arcayā m upacā rā vibhā gaś aḥ |
te sarve'py antar-arcā yā mkalpanī yā yathā -ruci ||219||

atha prā rthanā -vidhiḥ

śrī -nārada-pañcarā tre—

svā gatamdeva-deveśa sannidhau bhava keśava |
gr hāṇa mā nasi m pūjā myathā rtha-paribhā vinā m ||220|| iti |

athopacā rair bā hyaiś ca svā tmany eva sthitamprabhū m |
pūjayan sthā payed ā dau ś aṅkhaṁsat-sampradā yataḥ ||221||

atha ś aṅkha-pratiṣ ṭ hā

svasya vā mā grato bhū mā v ullikhya try-asra-maṇḍalam |
tatā stra-kṣ ā litamś aṅkhaṁsā dhā raṁsthā payed budhaḥ ||222||
ś aṅkhe hṛ daya-mantreṇa gandha-puṣ pā kṣ atā n kṣ ipet |
vyutkrā ntair mā tṛ kā ṇais tamś iro'ntaiḥ kena pū rayet ||223||
sa-bindunā ma-kā reṇa tad-ā dhā re'gni-maṇḍalam |
sampūjayed a-kā reṇa ś aṅkhe cā ditya-maṇḍalam ||224||
u-kā reṇa jale soma-maṇḍalamca tathā rcayet |
tī rtha-mantreṇa tī rthā ny ā vā hayec cā rka-maṇḍalam ||225||
kṛ ṣ ṇamcā vā hya hṛ t-padmā d gā linī mś ikhayekṣ ayet |
netra-mantreṇa vī kṣ yā ntaḥ kavacenā vaguṅ ṭ haet ||226||
kuryā n nyā samjale mū la-mantrā ṛgā nā mtato diś aḥ |
baddhvā streṇā mṛ tī kuṣ yā d atha tad-dhenu-mudrayā ||227||
tac cakra-mudrayā rakṣ ya salilam masya-mudrayā |
ā cchā dya saṁspr ś an ś aṅkhamjapen mū lamtato'ṣ ṭ aś aḥ ||228||

taj jalāṃprokṣaṇī -pā tre kiṃcit kṣiptvā trir ukṣayet ||
tac-cheṣeṇārcana-dravya-jātāni sva-tanūm api ||229||
kaniṣṭhāḥ ṛṣiḥ ṣaktau karayor itaretaram |
tarjanī -madhyamānāmāḥ saṃhatā bhugna-sajjitāḥ |
mudraśāgalinī proktā śarkhasyopari cālitā ||230||
tato'pāsyāvaśiṣṭāntaḥ śarkhaṃvardhanikāmbunā |
punar āpūrya kṛṣṇāgre nyased ācārataḥ satām ||231||

atha sva-dehe pīṭha-pūjā

gurūn mūrdhani gaṇeśamca mūlādhāre'bhīpūjya tam |
pīṭha-nyāsānusāreṇa pīṭhaṃcā tmani pūjayet ||232||

atha devāṛṣeṣu mantrāṛṣādīnyāsaḥ

tato japan kāma-bījamtri-sthāna-sthāmparaṃmahā |
mūla-mantrātmakāmbījenaikībhūtaṃvicintayet ||233||
tac ca pañcāṛṣādīnyāsena sākāraṃsveṣṭa-daivatam |
vicintya pañcāṛṣādīni nyasyet tasmin yathā tmani ||234||
kuryur bhagavati prādurbhūte kṛṣṇe ca vaiṣṇavāḥ |
tat-tan-nyāsān abhedāya manor bhagavatā saha ||235||
kecin nyasyanti tattvādīnnavyaktāni yathoditam |
mantrāṛṣāḥ svāra-harṣādyaḥ bhūṣaṇeṣu prabhoḥ kramāt ||236||

atha bāhyopacāraṇāntaḥ-pūjā

tasmin pīṭhe tam āsīnambhagavantaṃvibhāvayan |
āsānādyaḥ tu puṣpāntair yathā-vidhy arcayed budhaḥ ||237||
tato mukhe'rcayed veṇuṃvanamālmāca vakṣasi |
dakṣastanordhve śrīvatsaṃsavye tatraiva kaustubham ||238||
vaiṣṇavaś candanēnāmum ālipyopaka-ṇiṣṭhāyā |
prāgvad dīpaśikhākāra-tilakāni dviṣṭāḍlikhet ||239||
yathoktāmpañcabhiḥ puṣpāṅgalibhiścābhīpūjya tam |
dhūpaṃdīpaṃca naivedyaṃmukha-vāsādīcārpayet ||240||
gītādibhiśca santoṣya kṛṣṇaṃasmai tato'khilam |
aśakto bahir arcāyāṃ arpayej japam ācāret ||241||

athāntar-yāga-māhātmyam

vaiṣṇava-tantre—

asvamedha-sahasrāṇī vājapeya-śatāni ca |

ekasya dhyāna-yogasya kalāmnārhanti ṣ oḍaśī m ||242||

br̥han-nāradī ye (1.11.12) śrī -vāmana-prādurbhāve—
yan-nāmocāraṇād eva sarve naśyanty upadravāḥ |
stotrair vā arhaṇābhir vā kim u dhyānena kathyate ||243||

nārada-pañcarātre śrī -bhagavan-nārada-saivāde—
ayaṁyo mānaso yāgo jarā-vyādhi-bhayāpahaḥ |
sarva-pāpaugha-śamano bhāvābhāva-karo dvija |
satatābhyāsa-yogena deha-bandhād vimocayet ||244||
yaś caivaṁparayā bhaktyā sakṛ t kuryān mahāmate |
kramoditena vidhinā tasya tuṣ yāmy ahaṁmune ||245||

smaraṇa-dhyā nayoh pūrvamā hā tmyaṁlikhitaṁca yat |
jñeyam tad-adhikaṁcā trāntaryā gāṛgatayā tayoh ||246||
evaṁyathā -sampradāyaśaktyā yāvan-maṇḥ-sukham |
antaḥ-pūjā mvidhā yā dā v ā rabheta bahis tataḥ ||247||

tathā coktaṁnāradena—
dhyātvā ṣ oḍaśa-sarkhyā tair upacāraiś ca mānasaiḥ |
samyag ā rā dhanamkṛ tvā bāhya-pūjāmsamā caret ||248||

atha bahiḥ-pūjā

anujñā mdehi bhagavan bahir yoge mama prabho |
śrī -kṛ ṣ ṇam ity anujñā pya bahiḥ pūjā msamā caret ||249||
tatra tv anekāśaḥ santi pūjā-sthā nā ni tatra ca |
śrī -mūrtayo bahu-vidhā ḥ śā lagrā ma-śilā s tathā ||250||

atha pūjā-sthā nā ni

saṁmohana-tantre—
śā lagrā me manau yantre sthaṇḍile pratimā diṣ u |
hareḥ pūjā tu kartavyā kevale bhūtale na tu ||251||

ekādaśa-skandhe [BhP 11.11.42-46] śrī mad-uddhava-saivāde—
sūryo 'gnir brāhmaṇā gāvo vaiṣ ṇavaḥ khaṁmaruj jalam |
bhūr ātmā sarva-bhūtāni bhadra pūjā-padāni me ||252||
sūrye tu vidyayā trayyā haviṣ āgnau yajeta mām |
ātithyena tu viprāgrye goṣ v aṛga yavasādinā ||253||
vaiṣ ṇave bandhu-sat-kṛ tyā ḥṛ di khe dhyāna-niṣ ṭ hayā |
vāyau mukhya-dhiyā toyē dravyais toya-puraḥ-saraiḥ ||254||
sthaṇḍile mantra-ḥṛ dayair bhogair ātmā nam ātmani |
kṣ etra-jñāmsarva-bhūteṣ u samatvena yajeta mām ||255||
dhiṣ ṇyeṣ v ity eṣ u mad-rūpaṁśarkha-cakra-gadāmbujaiḥ |

yuktaṁcatur-bhujaiṁsāntaṁdhyāyann arcet samāhitāḥ ||256||

atha śrī -mūrtayaḥ

tatraiva [BhP 11.27.12-14]—

śailī dārumayī lauhī lepyā lekhyā ca saikatī |
manomayī maṇimayī pratimāṣṭa-vidhā matā ||257||
calācaleti dvi-vidhā pratiṣṭhā jīva-mandiram |
udvāsāvāhane na staḥ sthirāyām uddhavārcane ||258||
asthirāyāmvikalpaḥ syāt sthaṇḍile tu bhaved dvayam |
snapanamtv avilepyāyām anyatra parimārjanam ||259||

gopāla-mantroddiṣṭatvāt tac-chrī -mūrtir apekṣitā |
tathāpi vaiṣṇava-prītyai lekhyāḥ śrī -mūrtayo'khilāḥ ||260||

atha śrī -mūrti-lakṣaṇāni

śrī -hayaśīrṣa-pāñcarātre śrī -bhagavat-śrī -hayaśīrṣa-brahma-sarivāde—

ādi-mūrtir vāsudevaḥ sārkaṣaṇam athāṣṭajat |
caturmūrtiḥ paramproktaṁekaiko bhidyate tridhā |
keśavādi-prabhedena mūrti-dvādaśakamṣṭam ||261||
pañcakajanyaṁtathopari |
vāmopari gadā yasya cakramcādho vyavasthitam |
ādi-mūrtes tu bhedo'yamkeśaveti parkī rtyate ||262||
adharottara-bhāvena kṛtam etat tu yatra vai |
nārāyaṇākhyā sā mūrtiḥ sthāpitā bhukti-muktidā ||263||
savādhaḥ pañcakajanyasya pāñcakajanyaṁtathopari |
dakṣiṇordhve gadā yasya cakramcādho vyavasthitam |
ādimūrtes tu bhedo'yammādhaveti prakī rtyate ||264||
dakṣiṇādhaḥ-sthitamcakramgadā yasyopari sthitā |
vāmordhva-saristhitam padmaṁśaṅkhamcādho vyavasthitam |
sārkaṣaṇasya bhedo'yamgovindetī prakī rtyate ||265||
dakṣiṇopari padmaṁtu gadā cādho vyavasthitā |
sārkaṣaṇasya bhedo'yamviṣṇur ity abhiśabdyate ||266||
dakṣiṇopari śaṅkhamca cakramcādhaḥ pradarśyate |
vāmopari tathā padmaṁgadā cādhaḥ pradarśyate |
madhusūdana-nāmāyambhedaḥ sārkaṣaṇasya ca ||267||
vāmordhva-saristhitamcakram adhaḥ śaṅkhampradarśyate |
brahmāṇḍagamvāma-pādaṁdakṣiṇamśeṣa-prṣṭahagam ||269||
dakṣiṇordhvamśaṅkhamrāmpāñcakajanyam adhaḥ-sthitam |
sapta-tāla-pramāṇena vāmanamkārayet sadā ||270||
ūrdhvamdakṣiṇatāś cakram adhaḥ padmaṁvyavasthitam |
padmā padma-karāvāme pārśve yasya vyavasthitā ||271||

sthito vāpy upaviṣṭo vā sānurāgo vilāsavān |
 pradyumnasya hi bhedo'yaṁśrī dhareti prakī rtyate ||272||
 dakṣiṇordhvamāhā-cakramkaumudī tad-adhaḥ-sthitā |
 vāmordhve nalināmyasya adhaḥ śaṅkhamvirājate |
 hṛṣīkeṣeti vijṛyāḥ sthāpitaḥ sarva-kāmadāḥ ||273||
 dakṣiṇordhve puṇḍarīkāmpāññajanyam adhas tathā |
 vāmordhve saṁsthitamcakramkaumudī tad-adhaḥ-sthitā |
 padmanābheti sāmūrtiḥ sthāpitā mokṣadāyini ||274||
 dakṣiṇordhve pāññajanyam adhas tāt tu kuśeśayam |
 savordhve kaumudī caiva hetirājam adhaḥ-sthitam |
 aniruddhasya bhedo'yaṁdāmodara iti smṛtaḥ ||275||
 eteṣāṁtu striyau kārye padma-vīṇadhare śubhe ||276||

iti krameṇa mārgādhimāsādhīpāḥ keśavādayo dvādaśa |

atha caturviṁśati-mūrtayah

siddhārtha-saṁhitāyām—

vāsudevo gadā-śaṅkha-cakra-padma-dharo mataḥ |
 padmaṁśaṅkhamtathā cakramgadāṁvahati keśavaḥ ||277||
 śaṅkhampadmaṁgadāṁcakramdhatte nārāyaṇaḥ sadā |
 gadāṁcakramtathā śaṅkhampadmaṁvahati mādharmaḥ ||278||
 cakrampadmaṁtathā śaṅkhamgadāṁca puruṣottamaḥ |
 padmaṁkaumodakīṁśaṅkhamcakramdhatte'py adhokṣajāḥ ||279||
 saṅkarṣaṇo gadā-śaṅkha-padma-cakra-dharaḥ smṛtaḥ |
 cakramgadāṁpadma-śaṅkhau govindo dharate bhujaiḥ ||280||
 gadāṁpadmaṁtathā śaṅkhamcakramviṣṇur bibharti yaḥ |
 cakramśaṅkhamtathā padmaṁgadāṁca madhusūdanaḥ ||281||
 gadāṁsarojaṁcakramca śaṅkhamdhatte'cyutaḥ sadā |
 śaṅkhamkaumodakīṁcakram upendraḥ padmam udvahet ||282||
 cakra-śaṅkha-gadā-padma-dharaḥ pradyumna ucyate |
 padmaṁkaumodakīṁcakramśaṅkhamdhatte trivikramaḥ ||283||
 śaṅkhamcakramgadāṁpadmaṁvāmano vahate sadā |
 padmaṁcakramgadāṁśaṅkhamśrī dharo vahate bhujaiḥ ||284||
 cakrampadmaṁgadāṁśaṅkhamnaraśiṅho bibharti yaḥ |
 padmaṁsudarśanaṁśaṅkhamgadāṁdhatte janārdanaḥ ||285||
 aniruddhaś cakra-gadā-śaṅkha-padma-lasad-bhujāḥ |
 hṛṣīkeṣo gadāṁcakrampadmaṁśaṅkhamca dhārayet ||286||
 padmanābho vahet śaṅkhampadmaṁcakramgadāṁtathā |
 padmaṁcakramgadāṁśaṅkhamdhatte dāmodaraḥ sadā ||287||
 śaṅkhamcakramsarojaṁca gadāṁvahati yo hariḥ |
 śaṅkhamkaumodakīṁpadmaṁcakramviṣṇur bibharti yaḥ ||288||
 etāś ca mūrtayo jṛyā dakṣiṇādhaḥ-kara-kramāt ||289||

matsya-purāṇe ca—

etad-uddeśataḥ proktaṃpratimā-lakṣaṇāntathā |
vistareṇa na śaknoti bṛhaspatir api dvijāḥ ||290|| iti |

sevā-niṣṭhaḥ hareḥ śrīmad-vaiṣṇavāḥ pāñjarātrikāḥ |
prākṣāyā dākhilāḥ gānāśrī -mūrtimbahu manyate ||291||
sevyā nija-nijair eva mantraiḥ sva-sveṣṭa-mūrtayaḥ |
śālagrāmātmakairūpe niyamo naiva vidyate ||292||
dvibhujā jaladaśyāmā tribhāgī madhurākṛtiḥ |
sevyā dhyānānurūpāis ca mūrtiḥ kṛṣṇasya daivatāiḥ ||293||
anyāś ca vividhā śrīmad-avatārādi-mūrtayaḥ |
prādurbhāvavidhāvagre lekhyās tat-tad-viśeṣataḥ ||294||
nitya-karma-prasaṅge'tra mūrti-jaṇma-pratiṣṭhāyoh |
vidhir na likhityūgyaḥ sa tu lekhiyate'grataḥ ||295||

atha śālagrāmaśilāḥ

gautamīya-tantre—

gaṇḍakyaś caiva deśe ca śālagrāma-sthalāmmahat |
pāṣāṇāntad-bhavaṃyat tat śālagrāmam iti smṛtam ||296||

skanda-purāṇe—

snigdhaḥ kṛṣṇā pāṇḍarā vā pītā nīlā tathāiva ca |
vakraḥ rukṣā ca raktā ca mahāsthūlā tv alāṅchitā ||297||
kapilā dardurā bhagnā bahu-cakraika-cakrikā |
bṛhanmukhī bṛhac-cakrā lagna-cakrāthavā punaḥ |
baddha-cakrāthavā kācid bhagna-cakrā tv adhomukhī ||298||

atha tā sā mvarṇā di-bhedena guṇa-doṣau

tatraiva—

snigdhaḥ siddhi-karī mantre kṛṣṇā kīrtimdadāti ca |
pāṇḍarā pāpa-dahanī pītā putra-phala-pradā ||299||
nīlā sandīśate lakṣmīmraktā roga-pradāyikā |
rakṣā codvegadā nityāmvakraḥ dāridrya-dāyikā ||300||
sthūlā nihati caivāyur niṣphalā tu alāṅchitā |
kapilā karburā bhagnā bahu-cakraika-cakrikā ||301||
bṛhanmukhī bṛhac-cakrā lagna-cakrāthavā punaḥ ||302||
baddha-cakrāthavā yā syād bhagna-cakrā tv adho-mukhī |
pūjayed yaḥ pramādena duḥkham eva labheta saḥ ||303||

agni-purāṇe ca—

tathā vyāla-mukhī bhagnā viṣayā baddha-cakrikā |
vikārāvartanābhiś ca nārasinī tathāiva ca ||304||
kapilā vibhramāvartā rekhāvartā ca yā śilā |

duḥkhadā sā tu vijṛyā sukhadā na kadācana ||305||
snigdḥā śyāmā tathā muktāmāyā vā sama-cakrikā |
ghoṇi-mūrtir anantākhyā gambhī rā sampuṭ ā tathā ||306||
sūkṣma-mūrtir amūrtiś ca sammukhā siddhi-dāyikā |
dhātrī -phala-pramāṇā yā kareṇobhaya-sampuṭ ā |
pūjanī yā prayatnena śilā caitāḍṛśī śubhā ||307||
iṣ ṭ ā tu yasya yā mūrtilḥ sa tāmyatnena pūjayet |
pūjite phalam āpnoti iha-loke paratra ca ||308||

doṣ ā ś caite sa-kā mā rcana-viṣ ayā ḥ

yata uktamśrī -bhagavatā **brāhme**—

khaṇḍitamspuṭ itambhagnaṁpāśva-bhinnaṁvibheditam |
śālagrāma-samudbhūtamśailamdoṣ āvahaṁna hi ||309||

śrī -rudreṇa ca **skānde**—

khaṇḍitamtruṭ itambhagnaṁśālagrāme na doṣ a-bhāk |
iṣ ṭ ā tu yasya yā mūrtilḥ sa tāmyatnena pūjayet ||310||

tathā—

cakraṁvā kevalam̐tatra padmena saha saṁyutam |
kevalā vanamālā vā harir lakṣ myā saha sthitaḥ ||311||
mukhyāḥ snigdḥādayas tatrāmukhyā raktādayo matāḥ |
mukhyābhāve tv amukhyā hi pūjyā ity ucyate paraiḥ ||312||

atha tā sā m eva lakṣ aṇa-viś eṣ eṇa saṁjñā-viś eṣ aḥ

brāhme śrī -bhagavad-brahma-saṁvāde—

nivasāmi sadā brahman śālagrāmākhyā-veś mani |
tatraiva ratha-cakrāṅka-bheda-nāmāni me śṛ ṇu ||313||
dvāra-deśe same cakre ḍṛśyate nāntarī yake |
vāsudevaḥ sa vijṛyaḥ śuklābhaś cātiśobhanaḥ ||314||
dve cakre eka-lagne tu pūrva-bhāgas tu puṣ kalaḥ |
sarkarṣ aṇākhyo vijṛyo raktābhiś cātiśobhanaḥ ||315||
pradyumnaḥ sūkṣma-cakras tu pī ta-dī ptis tathaiva ca |
śuṣ iram̐chidra-bahulam̐dī rghākāraṁtu tad bhavet ||316||
aniruddhas tu nī lābho vartulaś cātiśobhanaḥ |
rekhā-trayaṁtu tad dvāri pṛ ṣ ṭ haṁpadmena lāṅchitam ||317||
saubhāgyam̐keśavo dadyāt catuṣ koṇo bhavet tu yaḥ |
śyāmam̐nārāyaṇam̐vidyān nābhi-cakraṁtathonnatam ||318||
dī rgha-rekhā-samopetaṁdakṣ iṇe śuṣ iram̐pṛ thu |
ūrdhvaṁmukham̐vijānī yāt dvāre ca hari-rūpiṇam ||319||
kāmadam̐mokṣ adam̐caiva arthadam̐ca viś eṣ ataḥ |
parameṣ ṭ hī lohitaḥ padma-cakra-samanvitaḥ ||320||

bilvākṛtis tathā pṛṣṭhe śuṣīramcātipuṣkalam |
kṛṣṇa-varṇas tathā viṣṇuḥ sthūle cakre suśobhanaḥ |
braamacaryeṇa pūjyo'sāv anyathā vighnado bhavet ||321||

kvacic ca—

kapilo narasiṅho'tha pṛthu-cakre ca śobhane |
braamacaryādihikārī syān nānyathā pūjanambhavet ||322||
narasiṅhas tribinduḥ syāt kapilaḥ pañca-bindukaḥ |
braamacaryeṇa pūjyaḥ syād anyathā sarva-vighnadaḥ ||323||
sthūlamcakra-dvayaṁmadhye guḍa-lākṣā-savarṇakam |
dvāropari tathā rekhā padmākārā suśobhanā ||324||
sphuṭitamviṣamaṁcakramnārasimhaṁtu kāpilam |
sampūjya muktim āpnoti saṅgrāme vijayī bhavet ||325||

pādme kārttika-māhātmye ca—

yasya dīrghaṁmukhaṁpūrva-kathitair lakṣaṇair yutam |
rekhās ca keśarākārā nārasimho mato hi saḥ ||326||

brāhme [PadmaP 5.120.61]—

vārāhaṁśakti-lirge ca cakre ca viṣame smṛte |
indranīlanibhaṁsthūlamtri-rekhā-lāñchitamśubham ||327||

pādme ca tatraiva—

varāhākṛtir ābhugnaś cakra-rekhāsv alākṛtaḥ |
vārāha iti sa prokto bhukti-mukti-phala-pradaḥ ||328||

brāhma eva—

dīrghā kārttika-varṇā yā bindu-traya-vibhūṣitā |
matsyākhyā sā śilā jīryā bhukti-mukti-phala-pradā ||329||

kvacic ca—

matsya-rūpaṁtu deveśamdi rghākāraṁtu yad bhavet |
bindu-trayam āyuktamkāsyavarṇaṁviśobhanam ||330||

brāhma [PadmaP 5.120.63] eva—

kūrmas tathonnataḥ pṛṣṭhe vartulāvarta-pūritaḥ |
haritamvarṇam ādhatte kaustubhena ca cihnitaḥ ||331||

pādme ca tatraiva—

kūrmākārā ca cakraikā śilā kūrmaḥ prakīrtitaḥ ||332||

brāhma [PadmaP 5.120.64] eva—

hayagrīvo'ikuśākāro rekhācakra-śamī pagāḥ |
bahu-cakra-samāyuktamṛṣṭhe nīrada-nīlakam ||333||

kvacic ca—

hayagrī vāṛkuśākāre rekhāḥ pañca bhavanti hi |
bahu-bindu-samākī rñe dṛśyante nī la-rūpakāḥ ||334||

pādme ca tatraiva—

hāyagrī vā yathā lambā rekhāṅkā yā śilā bhavet |
tathāsau syād dhayagrī vaḥ pūjito jñānado bhavet ||335||

kimca—

aśvākṛti mukhamyasya sākṣamālamśiras tathā |
padmākṛtir bhaved vāpi hayaśī rṣas tv asau mataḥ ||336||

brāhme [PadmaP 5.120.65-67] eva—

vaikuṅṭham maṇi-varṇābhamcakram ekam̐tathā dhvajam |
dvāropari tathā rekhā padmākārā suśobhanā ||337||
śrīdharas tu tathā devaś cihnito vanamālayā |
kadamba-kusumākāro rekhā-pañcaka-bhūṣitaḥ ||338||
vartulaś cātihrasvaś ca vāmanaḥ parikīrtitaḥ |
ataśi -kusuma-prakhyo bindunā pariśobhitaḥ ||339||

anyatra ca—

vāmanākhyo bhaved devo hrasvo yaḥ syān mahā-dyutiḥ |
ūrdhva-cakras tv adhaś cakraḥ so'bhīṣṭārtha-prado'rcitaḥ ||340||

brāhme [PadmaP 5.120.68] eva—

sudarśanas tathā devaḥ śyāma-varṇo mahā-dyutiḥ |
vāma-pārsve gadā-cakre rekhe caiva tu dakṣiṇe ||341||

pādme kārttika-māhātmye—

cakrākāreṇa parktiḥ sā yatra rekhā-mayī bhavet |
sa sudarśana ity evam̐khyātaḥ pūjā-phala-pradaḥ ||342||

brāhme [PadmaP 5.120.69]—

dāmodaras tathā sthūlo madhye cakram̐pratiṣṭhitam |
dūrvābham̐dvāra-sarkīrṇampī tā rekhā tathaiva ca ||343||

pādme ca tatraiva—

upary-adhaś ca cakre dve nātidīrgham̐mukhe bilam |
cakre ca rekhā lambaikā sa ca dāmodaraḥ smṛtaḥ ||344||

anyatra ca—

sthūlo dāmodaro jñeyaḥ sūkṣma-randhro bhavet tu yaḥ |
cakre ca madhya-deśa-sṭhe pūjitaḥ sukhadaḥ sadā ||345||
nānā-varṇo hy anantākhyo nāga-bhogena cihnitaḥ |
anantaḥ sa tu vijñeyaḥ sarva-pūjā-phala-pradaḥ ||346||

pādme ca tatraiva—

ananta-cakro bahubhiś cihnair apy upalakṣ itaḥ |
anantaḥ sa tu vijṛeyaḥ sarva-pūjā-phala-pradaḥ ||347||

[PadmaP 5.120.72-74]

ḍṛ śyate śikhare liṅgamśālagrāma-samudbhavam |
yasya yogeśvaro nāma brahma-hatyā mvyapohati ||348||
āraktaḥ padmanābhā khyamṣaṅkaja-cchatra-saṅyutam |
tulasyā pūjayen nityamdaridras tv ī śvaro bhavet ||349||
candrākṛ timhiranyā khyamraśmi-jā lamvinirdiś et |
suvarṇa-rekhā-bahulamspḥaṭ ika-dyuti-śobhitam ||350||

kimca—

ardha-candrākṛ tir devo ḥṛ ṣ ī keśa udāḥṛ taḥ |
tam arcya labhate svargamviś ayānīś ca samī hitām ||351||
vāma-pārśve same cakre kṛ ṣ ṇa-varṇaḥ sa bindukaḥ |
lakṣ mī -nṛ sinḥo vikhyāto bhukti-mukti-phala-pradaḥ ||352||
trivikramas tathā devaḥ śyāma-varṇo mahā-dyutiḥ |
vāma-pārśve tathā cakre rekhā caiva tu dakṣ iṇe ||353||
pradakṣ iṇāvarta-kṛ ta-vanamālā-vibhūṣ itā |
yā śilā kṛ ṣ ṇa-saṅjīā sā dhana-dhānya-sukha-pradā ||354||

gautamī ye—

bahubhir janmabhiḥ puṇyair yadi kṛ ṣ ṇa-śilā mlabhet |
goṣ padena tu cihnena janus tena samāpyate ||355||
catasro yatra ḍṛ śyante rekhāḥ pārśva-samī pagāḥ |
dve cakre madhya-deśe tu sā śilā tu caturmukhā ||356||

kimca, pādme tatraiva—

vajra-kī ṭ odbhavā rekhāḥ parṅkti bhūtās ca yatra vai |
śālagrāma-śilā yā sā viś ṇu-paṅjara-saṅjīā ||357||
nāgavat kuṇḍalī -bhūta-rekhā-parṅktiḥ sa śeṣ akaḥ |
padmākāre ca parṅkti dve madhye lambā ca rekhikā |
garuḍaḥ sa tu vijṛeyaś catuś cakro janārdanaḥ ||358||
catuś cakraḥ sūkṣ ma-dvāro vanamālā rikitodaraḥ |
lakṣ mī -nārāyaṇaḥ śrī mān bhukti-mukti-phala-pradaḥ ||359||
etal lakṣ aṇa-yuktās tu śālagrāma-śilāḥ śubhāḥ |
yās ca tāsv api sūkṣ māḥ syus tāḥ praśasta-karāḥ smṛ tāḥ ||360||

tathā ca śrī -bhagavad-brahma-saṅvāde tatraiva—

yathā yathā śilā sūkṣ mā mahat puṇyam tathā tathā |
tasmāt tā mṣūjayen nityam dharma-kāmārtha-siddhaye ||361||
tatrāpy āmalakī -tulyā sūkṣ mā cāti va yā bhavet |
tasyām eva sadā brahman śriyā saha vasāmy aham ||362||

atha śrī -śā lagrā ma-śilā -mā hā tmyam

śā lagrā ma-śilā -sparsā t koṭ i-janmā gha-nā śanam |
kimpunar yajanaṁtatra hari-sā nnidhya-kā rakam ||363||

pādme māgha-māhātmye tatraiva—

yaḥ pūjayed dharimcakre śālagrāma-śilodbhave |
rājasūya-sahasreṇa teneṣ ṭ amprativāsaram ||364||
yad āmananti vedāntā brahma nirguṇam acyutam |
tat-prasādo bhaven nṛ ṇāśālagrāma-śilārcanāt ||365||
mahākāṣ ṭ ha-sthito vahnir mathyamānaḥ prakāśate |
yathā tathā harir vyāpī śālagrāme prakāśate ||366||
api pāpa-samācārāḥ karmaṇy anadhikāriṇaḥ |
śālagrāmārcakā vaiśya naiva yānti yamālayam ||367||
na tathā ramate lakṣ myāmna tathā nija-mandire |
śālagrām-śilā-cakre yathā sa ramate sadā ||368||
agnihotraṁhutamtena dattā pṛ thvī sa-sāgarā |
yenārcito hariś cakre śālagrāma-śilodbhave ||369||
kāmaiḥ krodhaiḥ pralobhaiś ca vyāpto yo'tra narādhamāḥ |
so'pi yāti harer lokamśālagrāma-śilārcanāt ||370||
yaḥ pūjayati govindamśālagrāme sadā naraḥ |
āhūta-samplavamyāvata na sa pracyavate divaḥ ||371||
vinā tī rthair vinā dānair vinā yajñair vinā matim |
muktim yāti naro vaiśya śālagrāma-śilārcanāt ||372||
narakaṁgarbha-vāsamca tiryaktvaṁkṛ mi-yonitām |
na yāti vaiśya pāpo'pi śālagrāme'cyutārcakaḥ ||373||
dī kṣ ā-vidhāna-mantra-jñāś cakre yo balim āharet |
sa yāti vaiṣ ṇavamdhāma satyamsatyammayoditam ||374||
naivedyair vividhaiḥ puṣ pair dhūpair dī pair vilepanaiḥ |
gī ta-vāditra-stotrādyaiḥ śālagrāma-śilārcanam ||375||
kurute mānavo yas tu kalau bhakti-parāyaṇaḥ |
kalpa-koṭ i-sahasrāṇi ramate sannidhau hareḥ ||376||
liṅgais tu koṭ i-bhir dṛ ṣ ṭ air yat phalaṁpūjitaḥ tu taiḥ |
śālagrāma-śilāyāmtu ekenāpī ha tat phalam ||377||
śālagrāma-śilā-rūpī yatra tiṣ ṭ hati keśavaḥ |
tatra devāsurā yakṣ ā bhuvanāni caturdaśa ||378||
śālagrāma-śilāyāmtu yaḥ śrāddhamkurute naraḥ |
pitaras tasya tiṣ ṭ hanti tṛ ptāḥ kalpa-śatamdivi ||379||
śālagrāma-śilā yatra tat-tī rthamyojana-trayam |
yatra dānamjapo homaḥ sarvaṁkoṭ i-guṇam bhavet ||380||
śālagrāma-samī pe tu krośa-mātraṁsamantataḥ |
kī kaṭ o'pi mṛ to yāti vaikuṇṭ ha-bhavanam nara ||381||
śālagrāma-śilā-cakraṁyo dadyād dānam uttamam |
bhū-cakraṁtena dattam syāt sa-śaila-vana-kānanam ||382||

skānde kārṭtika-māhātmye [padma 5.120.4-43] śrī -śiva-skanda-sarivāde—

śālagrāma-śilāyāmtu trailokyaṁsa-carācaram |
mayā saha mahāsenā lī namtiṣ ṭ hati sarvadā ||383||
dṛ ṣ ā prañamitā yena snāpitā pūjitā tathā |
yajñā-koṭ i-samaṁpuṇyaṁgavāṁkoṭ i-phalaṁlabhet ||384||
kāmasakto'pi yo nityāmbhakti-bhāva-vivarjitaḥ |
śālagrāma-śilāṁvipra sampūjyaivācyuto bhavet ||385||
śālagrāma-śilā-bimbamhatyā-koṭ i-vināśanam |
smṛ taṁsarkī rtiṁdhyā tam pūjitaṁca namaskṛ tam ||386||
śālagrāma-śilāṁdṛ ṣ ṭ vā yānti pāpāny anekāśaḥ |
siṁhamdṛ ṣ ṭ vā yathā yānti vane mṛ ga-gaṇā bhayāt ||387||
namaskaroti manujaḥ śālagrāma-śilārcane |
pāpāni vilayaṁyānti tamaḥ sūryodaye yathā ||388||
kāmasakto'thavā kruddhaḥ śālagrāma-śilārcanam |
bhaktyā vā yadi vā'bhaktyā kṛ tvā muktim avāpnuyāt ||389||
vaivasvataṁbhayaṁnāsti tathā maraṇa-janmanoḥ |
yaḥ kathāṁkurute viṣ ṇoḥ śālagrāma-śilāgrataḥ ||390||
gī tair vādyais tathā stotraih śālagrāma-śilārcanam |
kurute mānavo yas tu kalau bhakti-parāyaṇaḥ |
kalpa-koṭ i-sahasrāṇi ramate viṣ ṇu-sadmani ||391||
śālagrāma-namaskāre'bhāvenāpi naraiḥ kṛ te |
bhayaṁnaiva kariṣ yanti mad-bhaktā ye narā bhuvi ||392||
mad-bhakti-bala-darpiṣ ṭ hā mat-prabhuṁna namanti ye |
vāsudevaṁna te jñeyā mad-bhaktāḥ pāpino hi te ||393||
śālagrāma-śilāyāmtu sadā putra vasāmy aham |
dattaṁdevena tuṣ ṭ ena sva-sthānaṁmama bhaktitaḥ ||394||
padma-koṭ i-sahasrais tu pūjite mayi yat phalam |
tat phalaṁkoṭ i-guṇitaṁśālagrāma-śilārcane ||395||
pūjito 'hamna tair martyair namito'hamna tair naraiḥ |
na kṛ tamartya-loke yaiḥ śālagrāma-śilārcanam ||396||
śālagrāma-śilāgre tu yaḥ karoti mamārcanam |
tenārcito'hamnatatamyugānām ekaviṁśatim ||397||
kim arcitair liṅga-śatair viṣ ṇu-bhakti-vivarjitaḥ |
śālagrāma-śilā-bimbamārcitaṁyadi putraka ||398||
anarhammama naivedyaṁpatraṁpuṣ paṁphalaṁjalam |
śālagrāma-śilā-lagnaṁsarvaṁyāti pavitratām ||399||
yo hi māheśvaro bhūtvā vaiṣ ṇava-liṅgam uttamam ||
dveṣ ṭ i vai yāti narakāmyāvad indrāś caturdaśa ||400||
sakṛ d apy arcite bimbe śālagrāma-śilodbhave |
muktimprayānti manujā nūnaṁsārkhyaena varjitāḥ ||401||
mal-liṅgaiḥ koṭ i bhir dṛ ṣ ṭ air yat phalaṁpūjitaḥ tu taiḥ |
śālagrāma-śilāyāmtu ekenāpi hi tad bhavet ||402||
tasmād bhaktyā ca mad-bhaktaiḥ prī ty-arthe mama putraka |
kartavyaṁsatatāmbhaktyā śālagrāma-śilārcanam ||403||
śālagrāma-śilā-rūpī yatra tiṣ ṭ hati keśavaḥ |

tatra devāsurā yakṣā bhuvanāni caturdaśa ||404||
 śālagrāma-śilāgre tu sakṛt piṇḍena tarpitāḥ |
 vasanti pitaras tasya na saikhyā tatra vidyate ||405||
 pramāṇam asti sarvasya sukṛtasya hi putraka |
 phalaṃpramāṇa-hī namtu śālagrāma-śilārcane ||406||
 yo dadāti śilāṃviṣṇoḥ śālagrāma-samudbhavām |
 viprāya viṣṇu-bhaktāya tenesṭ ambahubhiḥ makhaiḥ ||407||
 (atra-prabhṛti ślokā ākare na dṛśyante)
 mānuṣye durlabhā loke śālagrāmodbhavā śilā |
 prāpyate na vinā puṇyaiḥ kali-kāle viśeṣataḥ ||408||
 sa dhanyaḥ puruṣo loke saphalaṃtasya jīvitam |
 śālagrāma-śilāśuddhā gṛhe yasya ca pūjitā ||409||
 saṃniyamendriya-grāmaṃśālagrāma-śilārcanam |
 yaḥ kuryān mānavo bhaktyā puṣpe puṣpeśvamedha-bhāk ||410||
 kāle vā yadi vākāle śālagrāma-śilārcanam |
 bhaktyā vā yadi vābhaktyā yaḥ karoti sa puṇya-bhāk ||411||
 dveṣeṇāpi ca lobhena dambhena kapaṭeṇa vā |
 śālagrāmodbhavaṃdevaṃdṛṣṭvā pāpāt pramucyate ||412||
 aśucir vā durācāraḥ satya-śauca-vivarjitaḥ |
 śālagrāma-śilāṃsprṣṭvā sadya eva śucir bhavet ||413||
 tila-prastha-śatāmbhaktyā yo dadāti dine dine |
 tat phalaṃsamavāpnoti śālagrāma-śilārcane ||414||
 patraṃpuṣpaṃphalaṃmūlaṃtoyāṃdūrvākṣatāṃsuta |
 jāyate meruṇā tulyaṃśālagrāma-śilārpitam ||415||
 vidhi-hī no'pi yaḥ kuryāt kriyā-mantra-vivarjitaḥ |
 cakrapūjāṃ avāpnoti samyak śāstroditāṃphalam ||416||

tatraiva cānyatra—

skandhe kṛtvā tu yo'dhvānamvahate śaila-nāyakam |
 tenoḍhamtu bhavet sarvaṃtrailokyāṃsa-carācaram ||417||
 brahma-hatyādikāṃpāpaṃyat kiṃcit kurute naraḥ |
 tat sarvaṃnirdahaty āśu śālagrāma-śilārcanam ||418||
 na pūjanaṃna mantrās ca na japo na ca bhāvanā |
 na stutir nopacāraś ca śālagrāma-śilārcane ||419||
 śālagrāma-śilā yatra tat tīrthāmyojana-trayam |
 tatra dānaṃca homaś ca sarvaṃkoṭi-guṇāmbhavet ||420||
 śālagrāma-śilāyāmtu yaḥ śrāddhāṃkurute naraḥ |
 pitaras tasya tiṣṭhanti tṛptāḥ kalpa-śataṃdivi ||421||
 śālagrāma-samīpe tu krośa-mātraṃsamantataḥ |
 kīkaṭo'pi mṛto yāti vaikuṇṭha-bhuvanāṃnaraḥ ||422||

pādme ca—

śālagrāma-śilā-cakraṃyo dadyād dānam uttamam |
 bhūcakraṃtena dattaṃsyāt sa-śaila-vana-kānanam ||423||

garuḍa-purāṇe—

tiṣṭhanti nityampitaro manuṣyāḥ
tīrthāni gaṅgādikāpuṣkarāṇi |
yajñāś ca medhā hy api puṇyaśailāś
cakrāṅkitā yasya vasanti gehe ||424||

pādme kārttika-māhātmye śrī-yama-dhūmrakeśa-sarivāde—

śālagrāma-śilāyāmtu yair naraiḥ pūjito hariḥ |
sarīśodhya teṣāmpāpāni muktaye buddhito bhavet ||425||
kārttike mathurāyāmtu sārūpyamdiśate hariḥ |
śālagrāma-śilāyāmvai pitṛṇ uddiśya pūjitaḥ |
kṛṣṇaḥ samuddharet tasya pitṛṇ etān svalokatām ||426||

bṛhan-nāradye [1.38.67-68] ca yajñadhvajopākhyānānte—

śālagrāma-śilā-rūpī yatra tiṣṭhati keśavaḥ |
nābādhanṭe'surāś tatra bhūta-vetālakādayaḥ ||427||
śālagrāma-śilā yatra tat-tīrthamtapo-vanam |
yataḥ sannihitaś tatra bhagavān madhusūdanaḥ ||428||

śālagrāma-śilāś tāś ca yadi dvādaśa pūjitāḥ |
śatamvā pūjitambhaktiā tadā syād adhikamphalam ||429||

atha bāhulye tāśāmpḥala-viśeṣaḥ

pādme māgha-māhātmye [3.31.124-126] devadūta-vikuṇḍala-sarivāde—

śilā dvādaśa bho vaiśya śālagrāma-śilodbhavāḥ |
vidhivat pūjitā yena tasya puṇyamvadāmi te ||430||
koṭi-dvādaśa-liṅgaś tu pūjitaiḥ svarṇa-parkajaiḥ |
yat syād dvādaśa-kāleṣu dinenaikena tad bhavet ||431||
yaḥ punaḥ pūjayed bhaktiā śālagrāma-śilāśatam |
uṣṭvā sa harer loke cakravartī jāyate ||432||

skānde kārttika-māhātmye [padma 6.120.31-33] śrī-śiva-skanda-sarivāde—

dvādaśaiva śilā yo vai śālagrāma-samudbhavāḥ |
arcayed vaiṣṇavo nityamntasya puṇyamnibodha me ||433||
koṭi-liṅga-sahasraiś tu pūjitair jāhnavī-taṭe |
kāśī-vāse yugāny aṣṭau dinenaikena tad bhavet ||434||
kiṃpunar bahunā yas tu puḥjayed vaiṣṇavo naraḥ |
na hi brahmādayo devāḥ saṅkhyāṅkurvanti puṇyataḥ ||435||

atha tat-kraya-vikraya-niṣedhaḥ

tatraiva [padma 3.31.144-146]—

śālagrāma-śilāyāmyo mūlyam udghātayen naraḥ |

vikretā cānumantā ca yaḥ parī kṣ ām udī rayet ||436||
sarve te narakamyānti yāvad āhūta-samplavam |
ataḥ saivarjayed vipra cakrasya kraya-vikrayam ||437||

atha pratiṣ ṭ hā niṣ edhaḥ

tatraiva—

śālagrāma-śilāyāmtu pratiṣ ṭ hā naiva vidyate |
mahā-pūjāmtu kṛ tvādu pūjayet tāmtato budhaḥ ||438|| iti |

ato'dhiṣ ṭ hā na-vargeṣ u sūryā diṣ v iva mūr tiṣ u |
śālagrā ma-śilaiva syā d adhiṣ ṭ hā nottamamhareḥ ||439||

atha sarvā dhiṣ ṭ hā na-ś rais ṭ hyam

pādme [3.31.115-117] tatraiva—

hṛ di sūrye jale vātha pratimā-sthaṇḍileṣ u ca |
samabhyarcya hariṁyānti narās te vaiṣ ṇavampadam ||440||
athavā sarvadā pūjyo vāsudevo mumukṣ ubhiḥ |
śālagrāme-śilā-cakre vajra-kī ṭ a-vinirmite ||441||
adhiṣ ṭ hā namhi tad viṣ ṇoḥ sarva-pāpa-praṇāśanam |
sarva-puṇya-pradamvaiśya sarveṣ ām api muktidam ||442||

tatraiva **kārttika-māhātmye** yama-dhūmrakeśa-saivāde—

pūjā ca vihitā tasya pratimāyāmnṛ pātmaja |
śailī dārumayī lauhī lepyā lekhyā ca saikatā |
manomayī maṇimayī śrī -mūrtir aṣ ṭ adhā smṛ tā ||443||
śālagrāma-śilāyāmtu sākṣ āt śrī -kṛ ṣ ṇa-sevanam |
nityamsaṁihitas tatra vāsudevo jagad-guruḥ ||444||

skānde kārttika-māhātmye śrī -śiva-skanda-saivāde—

suvarṇārcā na ratnārcā na śilārcā surottama |
śālagrāma-śilāyāmtu sarvadā vasate hariḥ ||445||

ata evoktam—

hatyāmhanti yad-aṅghri-saṅga-tulasī steyamca toyampade
naivedyambahu-madya-pāna-duritamgurv-aṅganā-saṅgajam |
śrī śādhī na-matiḥ sthitir hari-janais tat-saṅgajamkilbiṣ am
śālagrāma-śilā-nṛ siṁha-mahimā ko'py eṣ a lokottaraḥ ||446||

śālagrā ma-śilā -rūpa-bhagavan-mahimā mbudheḥ |
ūrmī n gaṇayitumśakyaḥ śrī -caitanyā śrito'pi kaḥ ||447||

atha śālagrāma-śilā-pūjā-nityatā

pādmē—

śālagrāma-śilā-pūjā vinā yo'snāti kiṁcana |
sa caṇḍālādi-viṣṭhāyā m ākalpaṁjāyate kṛmiḥ ||448||

skānde ca—

gauravācala-śṛṅgrair bhidyate yasya vai tanuḥ |
na matir jāyate yasya śālagrāma-śilārcane ||449|| iti |

evamśrī-bhagavān sarvaiḥ śālagrāma-śilātmakāḥ |
dvijaiḥ strībhiḥ ca śūdraiḥ ca pūjyo bhagavataḥ paraiḥ ||450||

tathā skānde śrī-brahma-nārada-saivāde cāturmāsya-vrate śālagrāma-śilārcā-
prasaṅge—

brāhmaṇa-kṣatriya-viśāmsac-chūdrāṇām athāpi vā |
śālagrāme'dhikāro'sti na cānyeṣāmkadācana ||451||

tatraivānyatra—

striyo vā yadi vā śūdrā brāhmaṇāḥ kṣatriyādayaḥ |
pūjayitvā śilā-cakraṁlabhante śāśvatāmpadam ||452|| iti |

ato niṣedhakāmyad yad vacanamśrūyate sphuṭam |
avaiṣṇava-paramtat tad vijñeyam tattva-darśinibhiḥ ||453||

yathā—

brāhmaṇasyaiva pūjyo'hamśucer apy aśucer api |
strī-śūdra-kara-saṁsparśo vajrād api suduḥsahaḥ ||454||
praṇavocāraṇārcaiva śālagrāma-śilārcanāt |
brāhmaṇi-gamanāc caiva śūdraś caṇḍālatām iyāt ||455||

sanātanaḥ: tad eva śrī-nāradoktyā pramāṇayati—brāhmaṇeti | satām vaiṣṇavānāmsūdrāṇām
śālagrāme śrī-śālagrāma-śilārcane, anyeṣā m asatām sūdrāṇām | ataeva śūdrām adhikṛtyoktām
vāyu-purāṇe—

ayācakaḥ pradātā syāt kṛṣṇimvṛttyartham ācaret |
purāṇamśṛṇvān nityamśālagrāmaṁca pūjayet || iti |

evam mahā-purāṇānāmvacanaiḥ saha—brāhmaṇasyaiva pūjyo'ham iti vacanasya virodhān
mātsarya-paraiḥ smārtaiḥ kaiścit kalpitam iti mantavyam | yadi ca yuktyā siddhānta-mūlān
syāt tarhi cāvaiṣṇaviḥ śūdraiḥ tāḍṣī bhiḥ ca strībhiḥ tat-pūjā na kartavyā, yathā-vidhiḥ grāhī ta-
viṣṇu-dīkṣākaś ca taiḥ kartvyeti vyavasthāpanīyam | yataḥ śūdreṣv antyajeṣv api madhye ye
vaiṣṇavaś te śūdrādayo na kilocyante | tathā ca nāradīye—

śvapaco'pi mahīpāla viṣṇor bhakto dvijodhikāḥ iti |

itihāsa-samuccaye—

na śūdrā bhagavad-bhaktānṁ śāntānāmvapacāntathā |
vīkṣate jāti-sāmānyāt sa yāti narakāndhruvam || iti |

pādmē ca—

na śūdrā bhagavad-bhaktās te tu bhāgavatā narāḥ |
sarva-varṇeṣu te śūdrā ye na bhaktā janārdane || iti |
etad-ādikaṃcāgre vaiṣṇava-māhātmye vistareṇa vyaktambhāvi | kimca, bhagavad-dī kṣā-
prabhāvena śūdrādī nām api vipra-sāmyamsiddham eva | tathā ca tatra—yathā kāṛṇatām
yāti ity ādi | etac ca prāg-dī kṣā-māhātmye likhitam eva | ata eva tṛtīya-skandhe devahūti-
vākyaṃ [BhP 3.33.6]—

yan-nāma-dheya-śravaṇānukīrtanād
yat-prahvaṇād yat-smaraṇād api kvacit |
śvādo'pi sadyaḥ savanāya kalpate
kutaḥ punas te bhagavan nu darśanāt || iti |
savanāya yajanāya kalpate yogyo bhavatī ty arthaḥ | ata eva vipraiḥ saha vaiṣṇavānām ekatraiva
gaṇanā | tathā ca hari-bhakti-sudhodaye śrī-bhagavad-brahma-sarivāde—
tīrthāny aśvattha-taravo gāvo viprās tathā svayam |
mad-bhaktāś ceti vijñeyāḥ paṭa te tanavo mama || iti |

caturtha-skandhe [BhP 4.21.12] śrī-prthu-mahārāja-varṇane—
sarvatraskhalitādeśaḥ sapta-dvīpaika-daṇḍa-dhṛk |
anyatra brāhmaṇa-kulād anyatrācyuta-gotrataḥ || iti |
ī mahārājasyoktau [BhP 4.21.37]

mā jātu tejaḥ prabhaven maha-rddhibhis
titikṣayā tapasā vidyayā ca |
dedī pyamāne ṛjita-devatānām
kule svayamrāja-kulād dvijānām || iti |
atra śrī-svāmi-pādānām tīkā—mahatyaś ca tā rddhayaś ca tābhir yad-rāja-kulasya tejas tat
tasmāt sakāśād dvijānāmviprāṇāmkule ajito devatā-pūjyo yeṣāmvaiṣṇavānām teṣāmkule mā
jātu prabhavet | kadācid api prabhavaṃna karotu | kathambhūte ? samṛddhibhir vināpi
svayam eva titikṣādibhir dedī pyamāna iti |

purañjanoktau [BhP 3.26.24] ca—

tasmin dadhe damam ahamtava vīra-patni
yo 'nyatra bhūsurā-kulāt kṛta-kilbiṣas tam |
paśye na vīra-bhayam unmuditamtri-lokyām
anyatra vai mura-ripor itaratra dāsāt || iti |
tatrāpi saiva tīkā—he vīra-patni ! yas te kṛtāparādhaḥ | tasminn ahambrāhmaṇa-kulād anyatra
anyasmin muraripu-dāsād itaratra ca damaṃdadhe, daṇḍamkaromi ty ādi | īdṛśāni ca
vacanāni śrī-bhāgavatādau bahūny eva santi | itthamvaiṣṇavānāmbrāhmaṇaiḥ saha sāmnyam
eva sidhyati | kimca—viprād dviṣad-guṇa-yutāt [BhP 7.9.10] ity ādi-vacanair vaiṣṇava-
brāhmaṇebhyo nīca-jāti-jātānām api vaiṣṇavānāmsraiḥ tṛhyam nirdīśyatetarām | ata evoktam
śrī-bhagavatā śrī-hayagrīveṇa śrī-hayaśīrṣa-paṭcarātre śrī-puruṣottama-pratiṣṭhānte—
mūrtipānāmtu dātavyā deśikārdhena dakṣiṇā |
tad-ardhamvaiṣṇavānāmtu tad-ardhamtad-dvijanmanām || iti |
ato yuktam eva likhita sarvair bhagavataḥ paraiḥ pūjya iti | tathā ca brahma-vaivarte
prijavratopākhyāne dharma-vyādhasyāpi śrī-śālagrāma-śilā-pūjanam uktam—
tataḥ sa vismitaḥ śrutvā dharma-vyādhasya tad-vacaḥ |
tasthau sa ca samānīya darśayāmasa tav ubhau ||
ninikta-vasanau vṛddhāvāsanasthau nijau gurū |
śālagrāma-śilāṃcaiva tat-samīpe supūjitam || iti |

atrācāraś ca—satāmmadhyadeśe'smin viśeṣato dakṣiṇadeśe ca mahattamānāmsrī -
vaiṣṇavānāmpamānam iti dik | evāmsrī -bhāgavata-pāṭhaādāv apy adhikāro vaiṣṇavānām
draṣṭavyaḥ | yato vidhi-niṣedhā bhagavad-bhaktānāmna bhavanti ti **devarṣi-bhūtāpta-nṛnām
pitṛnām** [BhP 11.5.41] ity ādi-vacanaiḥ | tathā karma-parityāgādināpi na kaścid doṣo ghaṭata
iti **tāvat karmāṇi kurvīta** [BhP 11.20.9] iti, **yadā yasyānuḡhṇāti bhagavān** [BhP 4.29.46] ity
ādi vacanaiś ca vyaktāmbodhitam evāsti | etat sarvam agre śrī -vaiṣṇava-māhātmye vistareṇa
vyaktāmbhāvi ||454-455||

śvādatvam atra śva-bhakṣaka-jāti-viśeṣatvam eva śvānam attīti nirukter vartamāna-prayogāt
kravyādatvāt chīlatva-prāpteḥ | kādācitka-bhakṣaṇa-prāyaścitta-vivakṣāyāmtvāt itaḥ
prayogaḥ kriyeta | rūḍhir yogam apaharati ti nyāyena ca tad virudhyate | ataeva śvapaca iti tair
vyākhyātam | savanāmcātra soma-yāga ucyate | tatas cāsya bhagavan-nāma-śravaṇādy-ekatarāt
sadya eva savana-yogyatā-pratikūla-durjātitva-prārambhaka-prārabdha-pāpa-nāśaḥ
pratipadyate | uddhavaṃprati bhagavatā ca – tasmāt **bhaktiḥ punāti man-niṣṭhā śvapākān api
sambhavāt** [BhP 11.14.20] iti kaimutyārtham eva proktam ity āyāti | kintu yogyatvam atra
śvapacatva-prāpaka-prārabdha-pāpa-vicchinnavatva-mātram ucyate | savanārthamtu
guṇāntarārdhānam apekṣata eva | brāhmaṇa-kumārānāmsaukre janmani yogyatve satyapi
sāvitra-daikṣya-janmāpekṣāvat | sāvitrādi-janmani tu sad-ācāra-prāpter iti savane pravṛttir na
yujyate | tasmāt pūjyatva-mātre tātparyam ity abhipretya ṭīkā-kṛdbhir apy uktam anena
pūjyatvamlakṣyate iti | tathāpi jāti-doṣa-haratvena prārabdha-hāritvamtu vyaktam evāyātam |

**sandhāryā vaiṣṇavair yatnācchālagrāma-śilā'suvat |
sācārcyā dvārakā-cakrāṅkitopetaiva sarvadā** ||456||

brāhme tatraiva—
śālagrāmodbhavo devo devo dvāravatī -bhavaḥ |
ubhayoḥ saigamo yatra muktis tatra na sañśayaḥ ||457||

skānde śrī -brahma-nārada-saivāde—
cakrāṅkitā śilā yatra śālagrāma-śilāgrataḥ |
tiṣṭhate muni-śārdūla vardhante tatra sampadaḥ ||458||

tatraivānyatra—
pratyahāndvādaśa śilāḥ śālagrāmasya yo'rcayet |
dvāravatyaḥ śilā-yuktāḥ sa vaikuṇṭhe mahīyate ||459||

atha śrī -dvārakā-cakrāṅka-lakṣaṇāni

śrī -prahlāda-saṁhitāyām—
ekaḥ sudarśano dvābhyāmlakṣmī -nārāyaṇaḥ smṛtaḥ |
tribhis trivikramo nāma caturbhiś ca janārdanaḥ ||460||
pañcabhir vāsudevas tu ṣaḍbhiḥ pradyumna ucyate |
saptabhir baladevas tu aṣṭabhiḥ puruṣottamaḥ ||461||
navabhiś ca nava-vyūho daśabhir daśa-mūrtikaḥ |
ekādaśaiś cāniruddho dvādaśair dvādaśātmakaḥ |

anyeṣ ū bahu-cakreṣ u anantaḥ parikī rtitaḥ ||462||

atha dvā daś a-cakrā rka-mā hā tmyam

vārāhe—

ye kecic caiva paṣ āṇā viṣ ṇu-cakreṇa mudritāḥ |
teṣ ā msparsāna-mātreṇa mucyate sarva-pātakaiḥ ||463||

gāruḍe—

sudarśanādyās tu śilāḥ pūjitāḥ sarva-kāmadāḥ ||464||

skānde ca—

bhaktyā vā yadi vābhaktyā cakrā rkaṁpūjayen naraḥ |
api cet sudurācā ro mucyate nā tra sañśayaḥ ||465||

dvārakā-mā hā tmye ca dvārakā-gatā nā mśrī -brahmā dī nām uktau—

etad vai cakra-tī rthamtu yac chilā cakra-cihnitā |
muktidā pā pinā mloke mleccha-deś e'pi pūjitā ||466||

atha teṣ v eva cakra-bhedena phala-bhedaḥ

kapila-pañcarātre—

eka-cakras tu paṣ āṇo dvāravatyāḥ suśobhanaḥ |
sudarśanābhidho yo'sau mokṣ aika-phala-dāyakaḥ ||467||
lakṣ mī -nārāyaṇo dvā bhyā mbhukti-mukti-phala-pradaḥ |
ebhiś cā cyuta-rūpo'sau phalam aindraṁ prayacchati ||468||
catur-bhujaś catuś-cakraś catur-varga-phala-pradaḥ |
pañcabhir vāsudevaś ca janma-mṛ tyu-bhayā pahaḥ ||469||
ṣ aḍbhiḥ pradyumna evā sau lakṣ mī mkā ntimdadā ti saḥ |
saptabhir balabhadro'sau gotra-kī rti-vivardhanaḥ ||470||
dadā ti vā ō chitamsarvam aṣ ṭ abhiḥ puruṣ ottamaḥ |
nava-cakro nṛ siṁhas tu phalaṁ yacchati anuttamam ||471||
rājya-prado daś abhis tu daś āvatā rakaḥ smṛ taḥ |
ekā daś abhir aiś varyam aniruddhaḥ prayacchati ||472||
nirvā ṇaṁ dvā daś ā tmā sau saukhyadaś ca supūjitaḥ ||473||

atha varṇā di-bhedena doṣ a-guṇā ḥ pūjyatvā pūjyatve ca

tatraiva—

kṛ ṣ ṇa mṛ tyu-prado nityaṁ dhūmraś caiva bhayā vahaḥ |
asvā sthyamkarburo dadyā n nī las tu dhana-hā nidaḥ ||474||

chidro dāridrya-duḥkhāni dadyāt sampūjito dhruvam |
pāṇḍaras tu mahad duḥkhaṁbhagno bhāryā-viyogadaḥ ||475||
putra-pautra-dhanaiśvarya-sukham atyantam uttamam |
dadāti śukla-varṇas ca tasmād enaṁsamarcayet ||476||

śrī -prahlāda-saṁhitāyām—

kṛṣṇa mṛtyu-pradā nityamkapilā ca bhayāvahā |
roḡartimkarburā dadyāt pī tā vitta-vināśinī ||477||
dhūmrābhā vitta-nāśāya bhagnā bhāryā-vināśikā |
sac-chidrā ca trikoṇā ca tathā viśama-cakrikā |
ardha-candrākṛtir yā ca pūjyās tā na bhavanti hi ||478||

gārgya-gālavayoh—

sukhadā sama-cakrā tu dvādaśī cottamā śubhā |
vartulā caturasrā ca narāṇāmca sukha-pradā ||479||
trikoṇā viśamā caiva chidrā bhagnā tathaiva ca |
ardha-candrākṛtir yā tu pūjārhā na bhavet tu sā |
phalaṁnotpadyate tatra pūjitāyāmkadācana ||480||

iti śrī -gopāla-bhaṭṭa-vilikhite śrī -bhagavad-bhakti-vilāse
ādhiṣṭhāniko nāma
pāṭṭamo vilāsaḥ